

Skyddat boende för barn som upplever våld i hemmet

– En studie om hur barnperspektivet tillämpas

Anna Flodberg & Ellinor Fridlund

Socialhögskolan vid Lunds Universitet

Vt-11

Handledare: Bodil Rasmusson

ABSTRACT

Authors: Anna Flodberg & Ellinor Fridlund

Title: Sheltered accommodation for children who experience domestic violence

– A study on a how child's perspective is applied. [translated title]

Supervisor: Bodil Rasmusson

Assessor: Anna Angelin

The purpose of this study was to investigate, describe and analyze what it means for children to get to and staying in shelters, from professionals' point of view. The study was based on a qualitative method; we made semi-structured interviews with eight respondents in six shelters in the county of Skåne, Sweden. We used different themes in our interview guide that was linked to our questions. The themes were: the concept of children's perspectives, information, participation, care perspective, support and treatment, positive and negative aspects with sheltered accommodation for children, questions about school, friends and activities, and issues concerning visitation of the fathers. These themes were widely reported in this study. The theoretical framework of the analysis was based on the sociology of childhood and children's perspective in which children are seen as actors with their own rights. As a conclusion, all respondents had a child's perspective but applied it differently in their work with children. The application of the child's perspective in the shelters had various levels of development, which not only depended on the attitudes towards children but also on the resources and experience of the professionals.

Key words: children, domestic violence, shelter, participation, convention of the rights of the child.

Innehållsförteckning

Förord	6
1. Inledning.....	7
1.1 Problemformulering.....	7
1.1.1 Syfte	8
1.1.2 Frågeställningar.....	8
1.1.3 Avgränsning	8
2. Bakgrund	9
2.1 Barnkonventionen.....	9
2.1.1 Barnkonventionen i Sverige.....	9
2.2 Vad säger lagen om barn som bevittnar våld i hemmet?.....	10
2.2.1 Några viktiga paragrafer i Socialtjänstlagen (2001:453), Brottskadelagen (1978:413) och Föräldrabalken (1949:381)	10
2.3 Några av samhällets resurser	12
2.3.1 Kvinnojourer	12
2.3.2 Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks).....	12
2.3.3 Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund (SKR).....	12
2.3.4 Beskrivning av krisinterventionen Trappan.....	12
2.3.5 Beskrivning av CAP	13
2.4 Några begrepp och definitioner	13
2.4.1 Mäns våld mot kvinnor	13
2.4.2 Barn som bevittnar och upplever våld	14
2.4.3 Barn som far illa.....	14
2.5 Förkortningar	14
3. Metod	15
3.1 Metodval.....	15
3.2 Urval	15
3.3 Tillvägagångssätt och genomförandet av intervjuer.....	17
3.4 Bearbetning och analys av intervjumaterialet	18
3.5 Metodens tillförlitlighet.....	18
3.6 Etiska överväganden.....	19
3.7 Redogörelse över arbetsfördelning	20

4. Tidigare forskning	20
4.1 Forskningsresultat kring barns upplevelser om våld	20
4.1.1 Barn som växer upp med våld i hemmet.....	20
4.1.2 Barn i skyddade boenden	22
4.1.3 Umgänge med förövaren.....	23
4.1.4 Insatser för barn som har bevittnat våld.....	24
5. Teoretiska utgångspunkter	25
5.1 Barnperspektiv	25
5.2 Barn som aktörer	25
5.2.1 Omsorg i förhållande till delaktighet	26
5.2.2 Information till barn och barns delaktighet.....	27
5.2.3 Förhållningssätt till barn som upplever våld i hemmet.....	28
5.2.4 Konstruktioner av barnet.....	30
6. Analys och resultat	32
6.1 Barnperspektiv	32
6.1.1 Hur de professionella i kvinnojourerna definierar begreppet barnperspektiv.....	32
6.2 Information till barnet vid inflyttning till skyddat boende	32
6.2.1 När barnet informeras vid inflyttning	33
6.2.2 Hur barnet informeras	35
6.3 Delaktighet.....	36
6.3.1. Hur barn involveras i olika beslut som rör honom/henne.....	36
6.4 Omsorg i förhållande till delaktighet.....	37
6.4.1 Hur barns delaktighet kombineras med ett omsorgsperspektiv, utifrån barnets rättigheter	37
6.5 Stöd och behandling till barn.....	38
6.5.1 Hur barnen ges möjlighet att bearbeta våldet i familjen under tiden i boendet	38
6.5.2 Hur de professionella handskas med barn som mår dåligt på ett eller annat sätt	39
6.5.3 Egen kontaktperson i boendet.....	40
6.6 Positivt och negativt, ur de professionellas synvinkel.....	40
6.6.1 Vad som kan vara positivt med skyddade boenden för barn	40
6.6.2 Vad som kan vara negativt med skyddade boenden för barn	41
6.7 Skola, kompisar och fritidsaktiviteter.....	41

6.7.1 Hur barnens skolgång hanteras i kombination med att barnen bor i skyddat boende	41
6.7.2 Barnens kompisar.....	42
6.7.3 Boendet och aktiviteter	43
6.8 Umgänge med pappan	44
6.8.1 Hur frågor som rör barnets umgänge med pappan hanteras av professionella i skyddade boenden, vid bevitnat våld	44
7. Avslutande diskussion.....	46
8. Referenser.....	49
Bilaga 1	52
Bilaga 2	53

Förord

Vi vill tacka de personer som vi fick intervjua och som tog sig tid att svara på våra frågor.

Utan ert engagemang hade den här uppsatsen inte varit möjlig att genomföra.

Ett stort tack till vår handledare Bodil Rasmusson som gett oss råd och hjälp i uppsatsskrivandet.

Lund, maj 2011

Anna Flodberg & Ellinor Fridlund

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Under 2010 anmäldes 2501 fall av grov kvinnofridskränkning i Sverige, motsvarande siffra för 2009 var 2657 stycken (Brå, 2011). Riksorganisationen för Kvinnojourer och Tjejjourer i Sverige redovisar att 1265 kvinnor bodde i deras skyddade boende under 2009 och att 1012 barn vistades där under 31 591 nätter (Roks, 2011). Av Åse Wulcan, kanslist på Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund (SKR) fick vi via e-post reda på att 39 av deras 87 jourer som kan erbjuda skyddat boende för kvinnor med barn, hade under 2010 sammanlagt 699 barn. Dessa barn bodde totalt 23 859 nätter i kvinnojourerna som tillhör SKR. Det finns därför en anledning att intressera sig för barn som lever i dessa boenden och undersöka hur det sammanfaller med barnets bästa samt barnets rättigheter.

Barn som bevittnar våld mellan sina omsorgspersoner är en utsatt grupp och verksamheter som arbetar med dessa barn efterfrågas alltmer (Källström Cater, 2008). Detta kan ses som ett tecken på att barn i högre utsträckning ses som egna personer med egna upplevelser och känslor. Bilden av barn och barns livsvillkor förändras med tiden. Roks lägger numera mer resurser till barn åt våldsutsatta kvinnor i jämförelse med jourernas start på 1980-talet (Wilén, 2010). Som organisation började Roks arbeta aktivt med barn som bevittnat våld först år 2008, två år efter att barn som upplever våld i hemmet erkändes enligt lag som brottsoffer (*ibid.*).

Det finns inga tydliga siffror över hur många barn som upplever våld i hemmet idag men kommittén mot barnmisshandel har uppskattat att det kan röra sig om närmare 200 000 barn i Sverige (SOU 2001:72). Näsman, Källström Cater & Eriksson (2008) poängterar den svåra frågan om hur barn både ska göras delaktiga men samtidigt skyddas av samhället. För barn är det viktigt att växa upp i ett hem där omsorgspersonerna visar respekt för barnen och varandra, hem där det förekommer våld är ingen bra miljö för barn att växa upp i (Eliasson, 1997). Är det samhällets skyldighet att skydda barn mot pappan som slår mamman eller är det barnens rätt till pappan som ska komma i främsta rummet? Hur handskas man med dessa frågor i skyddade boenden där mamman flytt för att överleva? Enligt Socialstyrelsens rapport *När mamma blir slagen – att hjälpa barn som levtt med våld i familjen* (Hydén, 2005), lever barn som bevittnar våld i hemmet under psykisk stress. Många barn som upplever våld har dessutom gjort det under en längre tid och känner skräck för att deras mamma ska dö.

Rapporten beskriver även det dilemma som uppstår när en misshandlad mamma lämnar en pappa som slår. Hon lämnar honom dels på grund av barnens bästa men är sedan tvungen att samarbeta med honom, om ett umgänge ska komma till stånd. Barnens rätt till båda föräldrarna ses som barnets bästa men kan i praktiken göra att de fortfarande upplever våldet om mamman är rädd för pappan (*ibid.*). I svensk lag är det förbjudet att slå barn men hur förenar man ett barnperspektiv där ett barn bevittnar våld och där modern lever under hot?

Eriksson, Biller & Balkmar (2006) belyser svårigheterna med ett barnperspektiv och menar att ett barnperspektiv kan betyda en mängd olika saker i både forskning och politik. Hur definieras barnperspektivet av yrkesverksamma som dagligen kommer i kontakt med barn i utsatta situationer? Hur värderas det i förhållande till andra komplexa faktorer som de måste ta ställning till? Vad läggs i ett barnperspektiv och hur arbetar personalen med det konkret i verksamheten?

1.1.1 Syfte

Att undersöka, beskriva och analysera vad det innebär för barn att komma till och vistas i skyddat boende, sett ur professionellas synvinkel.

1.1.2 Frågeställningar

- Tillämpas barnperspektivet i arbetet med kvinnorna och barnen?
- Hur handskas professionella med barns rätt till information och delaktighet i relation till skydd och säkerhet?

1.1.3 Avgränsning

Vi vill noga poängtera att föräldrar även kan vara styvföräldrar eller andra omsorgspersoner. Vi är medvetna om att det finns kvinnor som misshandlar män men vi kommer i uppsatsen att utgå från mäns våld mot kvinnor. De kvinnojourer och skyddade boenden vi kommer att undersöka tar endast emot våldsutsatta kvinnor och deras barn, således inga män. Våldsutsatta kvinnor kan även vara kvinnor i samkönade relationer, denna aspekt vill vi att läsaren ska ha i åtanke då vi kommer att benämna våldsutövaren som man. Enligt Eliasson & Ellgrim (2006) är det större risk för barn som bevittnar våld att själva bli slagna. Vi kommer att utgå från barn som bevittnat våld mellan föräldrarna och där det inte är dokumenterat att barnet självt har blivit misshandlat. Anledningen till denna avgränsning är på grund av att studien är tidsbegränsad.

2. Bakgrund

2.1 Barnkonventionen

Barnkonventionen tillkom år 1989 av Förenta Nationernas generalförsamling efter att den hade utarbetats under tio år. Barnkonventionen består av 54 artiklar som innehåller bestämmelser kring mänskliga rättigheter för barn. I artikel 1 i barnkonventionen definieras barn som varje människa under 18 år (Hammarberg, 2006).

De 54 artiklarna i barnkonventionen bildar tillsammans en helhet men det finns dock fyra grundläggande principer som utgörs av artiklarna 2, 3, 6 och 12, som lyder: *att alla barn har samma rättigheter och lika värde, att barnens bästa ska beaktas vid alla beslut, att alla barn har rätt till liv och utveckling samt att alla barn har rätt att säga sin mening och få den respekterad* (Barnkonventionen, 2009). När det kommer till frågor som rör barn och ungdomar ska dessa principer alltid beaktas enligt barnkonventionen. Artikel 2, 3, 6, och 12 hör samman och dessa utgör barnkonventionens syn på barn och ungdomar (Hammarberg, 2006). Alla länder utom USA och Somalia har ratificerat konventionen, vilket innebär att regeringarna i länderna är ansvariga för att konventionen följs (Barnombudsmannen, 2011).

2.1.1 Barnkonventionen i Sverige

Barnombudsmannen kom till år 1993 och är ett resultat av att Sverige ratificerade konventionen som ett av de första länderna i världen år 1990 (SOU 2002:71; Barnombudsmannen, 2011). Barnombudsmannens huvudsakliga uppgift är att stärka barns rättigheter och intressen samt att bevaka frågor som rör barn och ungdomar utifrån barnkonventionen (SOU 2002:71).

I 1 kap. 2 § i Socialtjänstlagen står det att barnets bästa ska beaktas vid alla åtgärder och beslut som berör barn. Principen om barnets bästa från artikel 3 i barnkonventionen är inskriven i SoL, dock är bara delar av barnkonventionen införlivad i svensk lagstiftning (Nordström & Thunved, 2011).

Artikel 19.1 i barnkonventionen behandlar barnets skydd mot övergrepp, som kan vara av fysisk eller psykisk karaktär och/eller bristande omsorg av den eller de som ansvarar över barnet (Hammarberg, 2006). Barn som bevittnar våld mellan föräldrarna blir utsatta för en form av psykisk misshandel, antingen genom att se eller höra misshandeln (SOU 2001:72).

2.2 Vad säger lagen om barn som bevittnar våld i hemmet?

2.2.1 Några viktiga paragrafer i Socialtjänstlagen (2001:453), Brottskadelagen (1978:413) och Föräldrabalken (1949:381)

I socialtjänstlagen 5 kap. 1 §, 1 punkten uttrycks att: *Socialnämnden skall verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden*. Enligt SOU 2005:43 ska socialnämnden ingripa om barnet inte kan få skydd eller hjälp på annat håll.

Det kan vara svårare för barn att bevittna våld mellan sina föräldrar än att själva bli misshandlade, detta menar Metell & Lyckner (2001) som arbetat många år med barn till våldsutsatta mammor. I Socialtjänstlagen (2001:453) regleras socialtjänstens ansvar för våldsutsatta personer (SOU 2002:71). Enligt vad som står i Socialtjänstlagen, 5 kap. 11 §, ska socialnämnden verka för att den som utsätts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Andra stycket behandlar kvinnor som har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående och ska av socialnämnden erbjudas hjälp för att förändra sin situation. I tredje stycket behandlas barn som har bevittnat våld av eller mot närstående vuxna och dessa barn är offer för brott samt att de också kan vara i behov av stöd och hjälp. Med formuleringen *av eller mot närstående* menas att barnets närstående antingen kan vara gärningsman eller offer, till exempel att en förälder har misshandlat den andre föräldern. Detta gäller även när en närstående utsätter ett annat barn, till exempel ett syskon, för våld eller övergrepp (Nordström & Thunved, 2011).

Enligt lagen är barn som bevittnat våld brottsoffer men kan inte själva vara målsäganden i en huvudförhandling. Barn som har bevittnat våld har dock rätt till brottsskadeersättning från staten (Brottsofferjouren, 2011). Enligt Brottskadelagen (2006:933) 4a §, ska ersättning utgå till barn som bevittnat ett brott som syftat till att skada tryggheten och tilliten hos barnet (Eriksson, 2009).

I likhet med 2 kap. 2 § SoL (2001:453) är det kommunens yttersta ansvar att sörja för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Enligt SOU 2002:71 innefattar detta även hjälp till våldsutsatta kvinnor och deras barn.

I 3 kap. 1 § SoL (2001:453) framgår det att socialnämnden ska svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det. SOU 2002:71 belyser att våld i nära relationer inte bara innefattar kvinnan utan också mannen och barnen i familjen, samt att kommunen har ansvar att bistå med den

hjälp som behövs till familjer där det förekommer våld. I Sveriges kommuner arbetar man olika mot våld i nära relationer, vissa större kommuner har till exempel etablerat socialjourer som är öppna utöver socialtjänstens kontorstider (SOU 2002:71).

1 kap 2 § i SoL behandlas barnets bästa. Tidigare hade inte *barnets bästa* en egen paragraf i SoL även om principen ska vara genomgående i all lagstiftning som rör barn (Nordström & Thunved, 2011). Barnombudsmannen (2005) menar att begreppet *barnets bästa* ska utgå från varje enskilt barn samt att barnet ska göras synligt och sättas i fokus för att just barnets bästa ska kunna bevaras. För att kunna bedöma vad barnets bästa verkligen är ska beprövad erfarenhet och kunskap, ihop med det enskilda barnets livssituation, kombineras i ett beslut. När ett barn har bevittnat våld i familjen så ska det alltid ses som psykisk misshandel av barnet (*ibid.*).

6 kap. 2a § FB handlar om:

Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen om vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid

- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och
- barnets behov av en nära och en god kontakt med båda föräldrarna

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

I SOU 2005:43 poängteras att barn har rätt till umgänge med den förälder som barnet inte bor med. Det är alltså inte föräldrarnas rätt till barnet utan barnets rätt till föräldern som ska tillgodoses. Beslut som rör barnets umgänge med en förälder ska alltid bygga på vad som är bäst för barnet och omständigheter i det enskilda fallet ska beaktas. Detta kan till exempel handla om barnets anknytning till den förälder som barnet ska ha umgänge med eller föräldrarnas förhållande gentemot varandra. Vidare belyser SOU 2005:43 att det är den förälder som barnet bor hos som har ansvar att umgänget kommer till stånd med den förälder som är umgängesförälder. Detta gäller vid gemensam vårdnad såväl som vid ensam vårdnad. Det kan dock komma att bli problematiskt där det har förekommit våld mellan föräldrarna. Enligt SOU 2005:43 leder oftast våld eller övergrepp inom familjen till samarbetssvårigheter mellan föräldrarna samt att det även innebär en risk för barnets psykiska och fysiska hälsa. Denna risk utgörs inte enbart av att barnet själv har varit utsatt för våld, barnets hälsa kan allvarligt skadas av att ett syskon eller en förälder drabbas.

2.3 Några av samhällets resurser

2.3.1 Kvinnojourer

I slutet på 1970-talet inrättades de första kvinnojourerna i Sverige. Kvinnojourernas huvudsakliga uppgifter är att ge stöd och hjälp åt kvinnor som blir/blivit utsatta för olika former av våld i nära relationer. Sedan 1970-talet har jourerna arbetat för att synliggöra mäns våld mot kvinnor i samhället. De har även förmedlat kunskaper om detta till olika yrkesgrupper som kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor. Många av kvinnojourerna kan erbjuda skyddade kollektiva boenden eller lägenheter där kvinnor kan bo med sina barn. Det finns omkring 140 stycken kvinnojourer i Sverige och de flesta tillhör de nationella riksorganisationerna Roks och SKR. (SOU 2002:71; SKR 2011). Båda organisationerna är partipolitiskt och religiöst obundna (SKR 2011a; Roks 2011a). Runt om i landet finns även kommunala jourer som erbjuder våldsutsatta kvinnor stöd, hjälp och boende.

2.3.2 Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks)

Roks bildades år 1984, ungefär 100 stycken kvinno- och tjejjourer tillhör Roks idag vilket gör den till Sveriges största förening för kvinno- och tjejjourer (Roks 2011; Roks 2011a). Jourer som tillhör Roks är självständiga och arbetar på olika sätt men samtliga har dock jourtelefoner dit kvinnor som söker hjälp kan vända sig (Roks, 2011b).

2.3.3 Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund (SKR)

SKR bildades år 1996 då 16 stycken jourer valde att lämna Roks. SKR hette tidigare Sveriges Kvinnojourers Riksförbund fram till år 2009 då de bytte till det nuvarande namnet. Omkring 60 stycken av alla kvinnojourer i Sverige tillhör idag SKR. Arbetet på jourerna kan se lite olika ut, en del har anställda medan andra enbart har personal som arbetar ideellt. En del av jourerna har även personal och telefontider dygnet runt medan andra har begränsad verksamhet under kvällar och helger (SKR, 2011). Idag arbetar förbundet aktivt med både ett kvinnoperspektiv och ett barnperspektiv (SKR 2011a)

2.3.4 Beskrivning av krisinterventionen Trappan

Trappan är en behandlingsmetod för barn som upplevt våld i familjen och används som metod för individuella krissamtal. På uppdrag av Rädda Barnen utvecklade Ami Arnell och Inger Ekbohm metoden i slutet på 1990-talet. Sedan dess har den används av BUP, olika socialförvaltningar, kvinnojourer och många andra verksamheter (Källström Cater, 2008).

Författarna själva beskriver Trappan som psykosocialt arbete, vilket innebär att behandlaren måste ta hänsyn till både barnet och familjens sociala och psykologiska situation.

Målsättningen med metoden är att barn som bevittnat eller bevittnar våld i hemmet ska få bearbeta våldet, tillsammans med en vuxen som lyssnar och bekräftar det som barnet varit med om. Barnet ges tillfälle att uttrycka sina känslor genom särskilda bilder som kan göra det lättare för barnet att berätta. Krissamtalen sker i tre steg. Det första steget går ut på att barnet och behandlaren ska skapa en god kontakt sinsemellan. När en god kontakt har skapats går man vidare till steg 2 som kallas för "rekonstruktion". I detta steg ska behandlaren och barnet skapa situationer barnet varit med om och på så vis bearbeta detta. Steg 3 handlar om kunskap, vilket går ut på att barnet ska få kunskap om hur traumatiska händelser påverkar människor och vilka reaktioner som kan uppstå efteråt. Innan samtalen med barnet kommer igång ska behandlaren träffa mamman (eller pappan om det är mamman som har utsatt familjen för våld) och planera samtalen med barnet. Mamman ska även försöka ge en sådan detaljerad bild av familjen och våldet som varit samt hur barnet har reagerat vid misshandeln (Arnell & Ekblom, 2006).

2.3.5 Beskrivning av CAP

CAP står för *Children are People Too* och är ett Minnesotamodell-program. CAP är en gruppverksamhet för barn vars föräldrar har missbruksproblematik och utvecklades år 1975 efter hjälpverksamheten och anhängargruppen *Alanon*, som också är ett program inom Minnesotamodellen. Grupperna träffas omkring 15 gånger och har olika förutbestämda teman. Syftet är att barn frivilligt träffas och delar sina problem och erfarenheter av hur det är att leva med en förälder som missbrukar (Lindstein, 1997). CAP som behandlingsmetod har på senare år börjat användas som grupp för barn vars föräldrar även har annan problematik än missbruk (Hydén, 2005).

2.4 Några begrepp och definitioner

2.4.1 Mäns våld mot kvinnor

Wilén (2010) menar att mäns våld mot kvinnor är en särskild form av våld som försiggår dolt i hemmet och som ofta består av både fysiskt, psykiskt, materiellt och sexualiserat våld. Exempel på psykiskt våld är hot och kontrollbeteenden men det innefattar även när ett barn tvingas uppleva att mamma eller syskon blir misshandlade. Sexualiserat våld kan innebära att genom sexuella handlingar skada eller kränka en annan person (*ibid.*). Enligt Eliasson &

Ellgrim (2006) kan mäns våld mot kvinnor också handla om en form av ekonomiskt våld, vilket kan visa sig genom att mannen kontrollerar kvinnan genom att göra henne ekonomiskt beroende av honom och/eller hindra henne från sina egna pengar. Mäns våld mot kvinnor kan vara svårt att definiera eftersom det kan ta sig uttryck i en mängd olika maktmetoder (*ibid.*).

2.4.2 Barn som bevittnar och upplever våld

Barn som vittne är ett begrepp som enligt Eriksson et. al (2007) har blivit alltmer vanligt under de senaste åren. Författarna menar dock att detta begrepp kan uppfattas som om barnen är tysta och står utanför våldssituationen. Detta kan vilseleda läsaren eftersom barnet uppfattas som inaktivt (*ibid.*). Många barn agerar i våldssituationerna genom att avleda, avbryta eller genom att ingripa i det som sker, medan andra barn gömmer sig och försöker att varken höra eller se våldet (Solberg, 2007). Vi kommer att använda oss av begreppen *barn som bevittnar våld* och *barn som upplever våld*, vi gör emellertid ingen skillnad mellan dessa två. Detta vill vi att läsaren ska ha i åtanke genomgående i uppsatsen.

2.4.3 Barn som far illa

Almqvist & Janson (2004) menar att *barn som far illa* är ett samlingsnamn för de barn som utsätts för fysisk eller psykisk misshandel, bristande omsorg och/eller sexuella övergrepp. Ofta utsätts barn som far illa av omsorgssvikt i familjen. Barn som bevittnar våld i familjen saknar många gånger grundläggande trygghet eftersom vardagen består av spänning, rädsla och tankar om vad som ska hända härnäst. Författarna menar att barn som far illa är en relevant benämning på barn som upplever våld i familjen.

2.5 Förkortningar

BUP – Barn- och ungdomspsykiatri

FB – Föräldrabalken

FN – Förenta Nationerna

Roks – Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige

SKR – Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund

SoL – Socialtjänstlagen

3. Metod

3.1 Metodval

För att genomföra studien använde vi oss av kvalitativ metod. Våra frågeställningar är främst hur-frågor och besvarades därför lämpligast genom att utföra en kvalitativ studie. Aspens (2007) menar att forskningsfrågorna ska sammanfogas med den metod som ska användas. Enligt Bryman (2007) får forskaren en detaljerad bild av den omgivning som undersöks. Detta var viktigt för vår undersökning vars syfte gick ut på att undersöka och analysera vad det innebär för barn att leva i skyddade boenden, sett ur professionellas perspektiv. Den kvalitativa metoden utgör ett bra verktyg för att förstå hur människor tänker och hur de skapar mening (Aspens, 2007).

Vi har genomfört semistrukturerade intervjuer, enligt May (2001) är den semistrukturerade intervjun en blandning mellan den fokuserade och strukturerade metoden. Detta innebär att intervjuaren kan ställa följdfrågor och fördjupa svaren från personen som blir intervjuad. Den semistrukturerade intervjun tillåter även en dialog mellan intervjuaren och den som intervjuas (*ibid.*). Anledningen till varför vi valde den semistrukturerade metoden är att ville intervju professionella utifrån vårt syfte med öppna frågor.

3.2 Urval

Vi använde oss av ett målstyrt urval. Bryman (2011) menar att ett målstyrt urval handlar om att välja de intervjupersoner som passar till studiens syfte och frågeställningar. Vi gjorde ett målstyrt urval genom att kontakta kvinnojourer med skyddade boenden i Skåne län. I ett tidigt skede började vi ta kontakt med olika kvinnojourer för att se om vi kunde få intervju professionella inom dessa. Vi ringde samtliga verksamheter, förklarade studiens syfte och frågade om det fanns intresse för att medverka i en intervju. Om så var fallet skickade vi ett informationsbrev (se bilaga 1). Därefter fick personerna läsa igenom informationsbrevet i lugn och ro. I de fall där de inte återkom till oss, ringde vi upp efter några dagar. Vi fick ofta positiv respons från de flesta vi pratade med per telefon, eftersom de tyckte att barn i skyddade boenden inte uppmärksammades tillräckligt. Det bör dock tilläggas att de som arbetar i kvinnojourer har hög arbetsbelastning och därför kunde många som blivit tillfrågade inte delta.

Kriterierna för våra intervjupersoner var att de skulle arbeta i kvinnojourer eller i kommunala verksamheter som kan erbjuda kvinnor och barn skyddat boende. Vi ville även att respondenterna skulle vara anställda i verksamheterna. Detta för att vi ville att intervjupersonerna skulle ha kontinuitet i sitt arbete, vilket annars kan variera vid ideellt engagemang. Helst ville vi även intervju de personer som arbetade mest med barnen. Detta kan även ses som ett målstyrt urval.

Vi genomförde successivt sex intervjuer med åtta respondenter. Två av intervjuerna var således parintervjuer. Fyra av de åtta personerna som medverkade i vår studie var barnansvariga, två av dessa arbetade i samma verksamhet. Två andra respondenter arbetade med både kvinnor och barn. En av dessa intervjuer var tänkt som en parintervju där även den barnansvariga skulle medverka. En akut situation uppstod dock i verksamheten och därför kunde inte den barnansvariga medverka i intervjun. Vidare har vi intervjuat den enda anställda i en verksamhet. Den andra parintervjun genomfördes med en respondent som hade mer ansvar för barnen än de andra i verksamheten, tillsammans med en kollega som hade det övergripande ansvaret i kvinnojouren.

Av de verksamheter som ingår i studien bedrivs två i kommunal regi, vidare är fyra av de sex verksamheterna ideella organisationer där en tillhör Roks och där de resterande tre tillhör SKR. Samtliga kvinnojourer och skyddade boenden finns i Skåne län.

Tre av sex verksamheter har platser för mellan 6-9 kvinnor med barn och under år 2010 bodde 138 barn i deras skyddade boende. En av dessa verksamheter hade dock en tredjedel mindre barn jämfört med år 2009. De resterande tre verksamheterna har platser för mellan 3-4 kvinnor med barn. Under år 2010 hade två av dessa verksamheter 99 barn som bodde i skyddat boende. Den tredje hade tyvärr ingen statistik på hur många barn som bodde i boendet förra året.

Respondenternas utbildningar varierade. Tre av åtta är utbildade socionomer. Bland de andra respondenterna fanns en som var lärare i grunden men som även hade en master i psykologi, en socialpedagog, en beteendevetare med en fil.kand. i psykologi, en jurist samt en person med utbildning i behandlingsarbete. Många av respondenterna är vidareutbildade i sina respektive verksamheter. Några har utbildningar i olika behandlingsmodeller för barn och/eller har utbildning i krissamtal. Samtliga respondenter var anställda, några av dem hade även tidigare erfarenheter från ideellt arbete med våldsutsatta kvinnor och barn. Det bör även

tilläggas att alla våra respondenter var kvinnor och detta berodde på att det endast arbetade kvinnor i de boendena som ingick i vårt urval.

3.3 Tillvägagångssätt och genomförandet av intervjuer

Efter att ha formulerat syfte och frågeställningar gjordes en intervjuguide (se bilaga 2). Vi diskuterade hur våra frågor skulle kunna uppfattas och varför vi ville ställa frågorna. Till en början trodde vi att vi skulle få ändra om intervjuguiden men den visade sig fungera ändamålsenligt till samtliga intervjuer i vår studie. Intervjuerna utfördes av båda författarna, detta för att vi senare skulle kunna diskutera och analysera intervjuerna tillsammans och även hålla koll på all information vi samlat in.

Enligt Aspers (2007) måste intervjun skrivas ner till textform för att man sedan ska kunna koda och därefter analysera materialet. Intervjuerna som tog mellan 40-60 minuter spelades därför in på bandspelare. Bryman (2011) menar att det är nästintill ofrånkomligt att inte spela in intervjuer, detta för att forskaren ofta är intresserad av vad som sägs men även hur det sägs. Intervjuer som endast antecknas håller en lägre kvalitet och kan inte leda till någon omfattande kodning (Jönson, 2010). Vi kunde även hålla högre fokus på vad respondenterna delgav oss när vi inte behövde anteckna.

Efter intervjuerna skrev vi ut dem ordagrant, vi skrev även ner pauser men noterade inte hur långa dessa var. Intervjupersonerna avidentifierades även i de nedskrivna versionerna av intervjuerna. Transkriberingen påbörjades alltid samma dag som intervjun gjordes, detta för att viktig information inte skulle kunna uppfattas fel i efterhand.

Alla utom en intervju genomfördes på respondenternas arbetsplatser. I ett skyddat boende fanns inget utrymme för att kunna ta emot utomstående på grund av sekretessen, därför genomfördes den intervjun i ett grupprum på Socialhögskolan i Lund. I de övriga fem intervjuerna fick vi tillfälle att se hur rummen för barnsamtalen såg ut. Vi har blivit varmt mottagna av samtliga och respondenterna har även svarat utförligt på våra frågor. Bryman (2011) poängterar att en intervjusituation i jämförelse med en observation inte faller sig naturligt medan May (2001) anser att det är viktigt att undersökarna måste känna av stämningen i intervjun, för att sedan reflektera över den. En styrka i att vara två intervjuare var att vi efteråt kunde diskutera innehållet i intervjuerna.

Kvale & Brinkmann (2009) menar att antalet personer i kvalitativa studier som baseras på intervjuer antingen blir för många eller för få. Efter varje intervju bedömde vi vilket material vi hade samlat in och vad det kunde bidra till vår analys samt vad som eventuellt fattades. Efter vår sista intervju bedömde vi att vi hade tillräckligt med material till vår analys samt att vi även kunde vi skönja likheter och olikheter i intervjupersonernas utsagor.

3.4 Bearbetning och analys av intervjumaterialet

För att koda vårt insamlade material använde vi oss av överstrykningspennor i olika färger samt av bokstäver i marginalen i de transkriberade intervjuerna. Detta tillvägagångssätt nämner Jönson (2010) som vanligt vid kodning. Efter att vi kodat allt material från alla intervjupersoner delade vi in de olika kategorierna i dokument där vi även sorterade dem utifrån olika aspekter. På så vis fick vi integrerade versioner av respondenternas utsagor under olika teman. Aspers (2007) betonar att forskaren blir en del av resultaten efter kodningen i analysen, detta bör läsaren ha i åtanke då analysen är ett resultat efter kodningen vi gjort.

3.5 Metodens tillförlitlighet

Bryman (2011) diskuterar det komplexa med validitet och reliabilitet i kvalitativ metod eftersom dessa begrepp inte är lika ändamålsenliga som i en kvantitativ studie. Därför har andra mer användbara begrepp tillkommit. Istället för reliabilitet används ordet pålitlighet vilket innebär att forskarna ska ha ett kritiskt förhållningssätt samt att andra ska kunna granska samtliga delar av studien, såsom analys och transkribering av intervjuerna.

Kvalitativa studier skapar ett stort omfång med data vilket kan vara en orsak till varför andra sällan granskar studier enligt denna teknik (Bryman, 2011).

Bryman (2011) menar att respondentvalidering är ett sätt att få sina resultat styrkta från personer som medverkat i intervjuerna. Studien respondentvaliderades genom att vi skickade den transkriberade intervjun till de respondenter som ville ha den. På så sätt fick respondenterna tillfälle att uttala sig om det som transkriberats överensstämde med vad som sagts i intervjun. Det bör dock tilläggas att endast hälften av våra respondenter ville ha den avskrivna intervjun.

Med validitet menas att man mäter det som man har planerat att mäta (Jönson, 2010), vilket vi hela tiden gjort genom att hålla oss till intervjuguiden som kopplades till studiens syfte och frågeställningar. Resultaten som vi fått får dock tala för de respondenter som ingick i studien.

Studien var tidsbegränsad och kommer inte att uppnå någon mättnad vilket innebär att resultaten inte kan ses som representativa då kvalitativa intervjuer inte är generaliserbara. Enligt Bryman (2011) är kvalitativa intervjuer inte generaliserbara för den övriga befolkningen, även detta bör läsaren ha i åtanke.

Enligt Kvale & Brinkmann (2009) kan man transkribera intervjuer på en mängd sätt och att transkriberingarna blir olika beroende på vem som gjort dem. Vi transkriberade den första intervjun tillsammans för att gemensamt hitta en struktur. Då det är en tidskrävande process att skriva av intervjuer delades detta arbete upp sinsemellan efter den första. När vi sedan kollade över intervjuerna hade vi nästintill gjort likadant och detta gjorde att vi förhindrade att feltolka varandras transkriberingar.

3.6 Etiska överväganden

Vetenskapsrådet (2002) menar att forskaren måste väga studiens förväntade resultat med olika konsekvenser för de människor som deltar i studien. I undersökningen har professionella intervjuats kring hur det är för barn att leva i skyddade boenden och hur de tillämpar ett barnperspektiv i arbetet med barnen. Det är således inga barn eller utsatta grupper i samhället som har intervjuats. Studien var inte etisk känslig att genomföra, det är dock viktigt att ta hänsyn till andra etiska överväganden som vi nedan kommer att klargöra över hur vi gick tillväga med.

Vetenskapsrådet (2002) har framställt olika forskningsetiska principer. Den första går ut på att forskaren ska informera de som ska medverka i undersökningen att studien är frivillig (*ibid.*). De första minuterna av intervjun klargjorde vi för respondenterna att de när som helst kunde avbryta intervjun eller ångra sitt deltagande, enligt samtyckeskravet. Intervjupersonerna hade också fått möjlighet att läsa igenom informationsbrevet som vi skickade innan tid för intervjun bokades. Vidare frågade vi intervjupersonerna om det var okej för dem att vi spelade in intervjuerna. Vi informerade även att de och deras arbetsplats skulle bli anonymiserade. Intervjupersonerna avidentifierades när vi transkriberade intervjuerna och fick en egen bokstav, såsom A, B, C, D, E, F, G och H. Vi har valt att inte presentera respondenterna utförligare än vad som hittills gjorts, detta på grund av att deras identiteter inte ska kunna röjas. Materialet till vår studie har även skyddats på ett sätt som förhindrat utomstående att ta del av det.

3.7 Redogörelse över arbetsfördelning

Alla delar i uppsatsen har vi gemensamt skrivit och som tidigare nämnts har vi även gjort intervjuerna tillsammans. Det som vi delade upp sinsemellan var transkribering av intervjuer samt genomläsning av litteratur.

4. Tidigare forskning

Psykologi, sociologi och socialt arbete är ämnen som vi hittat material från. Vi har till en början läst litteratur om mäns våld mot kvinnor och på så vis kommit vidare i vårt sökande efter material om barn som upplever våld.

Forskning om barn som upplever våld har under de senaste decennierna uppmärksammats av olika forskare såsom Maria Eriksson (se 2007; 2008; 2009), Åsa Cater Källström (2004), Katarina Weinehall (1997) samt Barbro Metell, Maria Eriksson, Per Isdal, Birgitta Lyckner och Marius Råkil (2001a). Arnell & Ekbohm (2006) anser dock att barn som har bevittnat våld inte fått tillräckligt med utrymme i varken forskning eller generellt i samhället.

Enligt Eriksson et al. (2007) har barn som upplevt våld i hemmet från början uppmärksammats via kvinnojourernas arbete med våldsutsatta kvinnor. Eriksson et al. (2007) menar att dessa barn har varit osynliga i samhället men att deras behov alltmer börjar synliggöras, av både politiker och forskare.

4.1 Forskningsresultat kring barns upplevelser om våld

4.1.1 Barn som växer upp med våld i hemmet

Margareta Hydén har forskat om mäns våld mot kvinnor och har bland annat skrivit boken *Kvinnomisshandel inom äktenskapet: mellan det omöjliga och möjliga*. I boken finns ett avsnitt som behandlar barn som bevittnar våldet i hemmet. Hydén (1995) har gått igenom 141 polisanmälningar och förundersökningsprotokoll. Studien rörde sig om 122 barn och 69 % av dem fanns hemma och var närvarande vid våldstillfället. 67 % barn såg sin mamma bli allvarligt skadad och 35 % av de 122 barnen hörde allvarliga hot riktas mot mamman. 25 % hade även sett hur mamman blev misshandlad med tillhyggen eller med andra vapen. Hydén kunde även utläsa att barnen tog tre olika positioner vid misshandelstillfällena och att samtliga

innebar att barnen ville stoppa det våld som pågick. Över 50 % av barnen höll sig passiva med förhoppningen att slippa undan våldet. De grät och såg på medan våldet pågick eller sprang in i andra rum. En del barn försökte aktivt att avbryta det våld som pågick. På olika sätt lyckades de med det men några barn blev även själva misshandlade när de ingrep i situationen. Yngre barn använde strategier som att gråta för att få våldet att upphöra, antingen för att få pappan att sluta slå eller för att någon utomstående skulle höra. Äldre barn i skolåldern ingrep mer direkt, som att exempelvis tränga sig mellan föräldrarna eller ringa och påkalla hjälp. Andra barn ingrep mer indirekt i de våldsamma händelserna. Detta kunde te sig så att barnen drog till sig uppmärksamhet genom att vara besvärliga när föräldrarna började bråka. På så sätt drog de själva till sig föräldrarnas intresse eller ilska (Hydén, 1995). Hydén (1995) belyser att många barn som var vittnen till våldshändelser i familjen kände ett stort ansvar för familjen och levde med känslor av maktlöshet.

Katarina Weinehall (1997) har skrivit en avhandling som heter *Att växa upp i våldets närhet: Ungdomars berättelser om våld i hemmet* där hon har intervjuat 15 tonåringar. Detta område gjorde henne intresserad eftersom hon engagerat sig i Roks och såg att barnen inte uppmärksammades i kvinnojourerna. Avhandlingen är den första i Sverige där ungdomar har intervjuats kvalitativt om att växa upp i hem där det förekommer våld. Weinehall skriver i avhandlingen att de flesta studier kring området tidigare har varit kvantitativa och där barnen inte haft huvudfokus. Hennes syfte med studien var att nå kunskaper om hur det är för barn och ungdomar som växt upp med våld i hemmet, hur de beskriver våldet och hur de har hanterat dessa svåra situationer. Syftet med studien var också att belysa hur de betraktar sig själva samt hur detta har präglat och format dem.

Weinehalls (1997) forskning visar att många av de medverkande ungdomarna tyckte att det var betydligt mer smärtsamt att bevittna våld mot sin mamma och sina syskon, än att själva bli misshandlade. Tonåringarna kände sig ensamma och övergivna. Dessa känslor kunde vara ett resultat av att modern försökte undvika det våld som fadern utsatte henne för eller att hon var tvungen att ta hand om de skador han åsamkat henne, på så sätt kunde barnens behov ibland komma i andra hand. Ungdomarna hade svårt att lita på andra människor och deras erfarenheter av våld i hemmet har gjort att de endast litar på sig själva. De allra flesta tonåringar i studien hade heller inga nära vänner. Forskningen visade också att alla ungdomar utom en trodde att pappan skulle döda dem, mamman och syskonen. De uppgav att mamman var den som hade fått familjen att fungera och 13 av ungdomarna ansåg att de kunde tacka

henne för att de överlevde pappans våld. Tio av ungdomarna har tänkt tankar om att vilja döda pappan och att de pojkar som tänkt detta även hade planerat hur de skulle gå tillväga.

I studien uttryckte dessa ungdomar att de hade blivit svikna av de vuxna i samhället inklusive socialtjänsten, BUP och lärare i skolan eftersom ingen lyssnat och erbjudit dem hjälp.

Ungdomarna beskriver hur de blivit ifrågasatta av socialtjänsten när de själva till slut sökte hjälp (Weinehall, 1997).

4.1.2 Barn i skyddade boenden

Forskningsprojektet ”Barn som bevittnat våld mot mamma” i Göteborg initierades år 1999 av Lundby stadsdelsförvaltning. Projektledare Kerstin Almqvist planerade projektet tillsammans med Anders Broberg och Staffan Janson (Almqvist & Janson, 2004; Almqvist & Broberg, 2004). I projektet ingick fem stycken kvinnojourer med skyddat boende i Göteborg och syftet med studien var bland annat att belysa och analysera vilka barn som bodde där, hur våldet påverkat dem och vilka insatser de var i behov av. Syftet var också att ta reda på vilka kvinnor som bodde på jourerna samt om de fick den hjälp de behövde. Avsikten med studien var att senare kunna förbättra arbetet i verksamheterna, därför var barnperspektivet väsentligt i studien. I studien ingick 50 mammor och 86 barn som vistades på kvinnojourer runt om i Göteborg från år 2000 till 2003. Även ideellt arbetande och anställd personal intervjuades om barnens situation i jourerna (Almqvist & Broberg, 2004).

Forskningsprojektet gav en mängd kunskaper om barn som upplevt våld i familjen och om barn som vistas i kvinnojourer. Studien visade att kvinnorna hade blivit utsatta för mer våld och större skador ju längre tid de hade stannat hos mannen de blivit misshandlade av. Barnen vars mammor stannat längre än fyra år i förhållandet hade därmed också bevittnat mer våld och fler barn hade även själva utsatts för misshandel. Dessutom hade dessa barn flera psykiska symtom. Bland dessa barn kunde en fjärdedel sägas ha posttraumatiskt stressyndrom, de var väldigt rädda och tänkte mycket på de smärtsamma saker de varit med om, fastän de försökte låta bli. Almqvist & Broberg (2004) menar därför att det är viktigt att barn som bor i kvinnojourer kan erbjudas kvalificerad hjälp, även om studien visade att barn far olika illa av det våld de upplevt. Det bör även tilläggas att våldet kan ha sett olika ut och varierat stort i både mängd och grad. En annan aspekt är att det kan vara lika traumatiskt för barn att behöva fly och flytta från hemmet samt skiljas från fadern, om barnet inte har

bevittnat så mycket våld kan detta vara svårt att förstå. Detta är också något som personal i kvinnojourer måste kunna handskas med (*ibid.*).

Sidney R. Ornduff och Kathleen Monahan har skrivit en artikel; *Children's Understanding of Parental Violence* (1999) som handlar om barn som upplevt våld i hemmet. Författarna intervjuade 155 barn under ett år, som bodde på ett skyddat boende tillsammans med sin mamma. De undersökte hur barnen tänkte angående sin vistelse där, sina tankar kring förövaren samt hur de hanterade vad de varit med om. Alla utom ett barn i studien uppgav att de hört och sett våld mellan föräldrarna och att det påverkat dem på olika sätt. Många av barnen kände rädsla och hat gentemot sin pappa samt beskrev hur de gick tillväga när föräldrarna bråkade. Vissa gick emellan medan vissa gömde sig och försökte skydda sina syskon. Några barn hanterade de våldsamma situationerna som att de inte existerade och intalade sig själva att det inte var på riktigt. Ornduff & Monahan (1999) uppger att de flesta barnen endast hade positiva saker att säga om det skyddade boendet de bodde i. Det var viktigt för dem att känna trygghet. Det som barnen tyckte var negativt var att inte kunna umgås med kompisar på samma sätt som tidigare och att missa roliga skolaktiviteter. Tankarna kring pappan var delad bland barnen. Många önskade att de kunde bli en hel familj igen medan andra barn aldrig ville träffa sin pappa igen och ansåg att deras liv var mycket bättre utan honom (Ornduff & Monahan, 1999).

4.1.3 Umgänge med förövaren

Åsa Källström Caters avhandling; *Negotiating normality and deviation – fathers violence against mother from children's perspectives* (2004), speglar barns förståelse och tolkning om deras pappors våld mot mammorna. Hon har intervjuat tio barn i åldrarna åtta till tolv år och som då var boende på kvinnojourer efter att, tillsammans med deras mamma, flytt från pappornas våld i hemmet.

Källström Cater tar upp barnens syn kring umgänge med papporna och åsikterna bland de tio barnen skiljde sig åt. Två av barnen träffade sina pappor väldigt sällan och relationerna dem emellan var negativa. En pojke hade regelbunden kontakt med sin pappa vilket han själv inte uppskattade och inte såg någon fördel med, när pappan ofta uttryckte sina frustrationer inför honom. Det fanns också de barn som träffade sin pappa ofta och regelbundet och som ville umgås mer samt de som var nöjda med hur situationen och umgänget var. En av flickorna uttryckte att hon endast ville bo hos sin mamma och att slippa bo hos pappan varannan vecka.

Källström Cater poängterar att uppfattningen mellan barnen var olika när det gällde deras umgänge med pappan och att det är en komplex situation. Vissa barn hade en möjlighet att välja om de ville ha kontakt medan andra kände sig tvingade. Hon menar också att när barn tar initiativ till att umgås mer med sin pappa uppskattas och uppmärksammas detta betydligt mer, än de barn som vill ha mindre umgänge och kontakt med sin pappa. Det är väsentligt att barnen ska kunna få säga sin talan gällande umgänge med pappan, det är inte alltid vuxnas val som är det bästa för barnet. Detta på grund av att vuxna själva kan ha svårt att hantera våldet. Det är dock viktigt att komma ihåg att vissa barns val blir påverkade av den ena föräldern med utpressning och hot, men att det är lika viktigt att försöka få fram anledningen till barnets val från hans eller hennes eget perspektiv.

4.1.4 Insatser för barn som har bevittnat våld

Metell & Lyckner (2001) beskriver den barnpsykiatriska mottagningen Lotsen som startades 1992 i Stockholms läns landsting. Arbetet där gick ut på att ge barn till våldsutsatta kvinnor hjälp i den akuta fasen. Metell & Lyckner (2001) poängterar att detta arbete med våldsutsatta kvinnor och deras barn var nytt för dem, trots att de hade mångårig erfarenhet av psykologisk och psykiatrisk behandling. I samverkan med kvinnojourer, skyddade boenden och socialtjänst skapades en ny utmaning med att ge krisbehandling till barn som upplevt våld. Metell & Lyckner (2001) insåg att barnen inte var problembarn utan var barn som uppvisade normala reaktioner på traumatiska händelser, samt att barnen själva var brottsoffer som skulle bli bemötta med respekt och insikten om att våldet inte får fortgå. Barnkonventionen var en viktig riktlinje för Lotsen och detta innebar att barnet även skulle skyddas från våldets följder och inte enbart från våldet i sig. Mammorna var upptagna av den svåra situation de ofta befann sig i och kunde många gånger inte ta in hur barnen hade det. Detta gjorde att det var bäst att arbeta parallellt med både mammor och barn, vilket ledde till att båda fick individuell behandling. De flesta pappor tillät att barnen fick hjälp men det var svårare att få med dem i behandlingen eftersom de inte tyckte att de misshandlat mamman. År 1997 avvecklades Lotsen men arbetet med barn som bevittnat våld fortsatte på den privata krismottagningen Fyren. Metell & Lyckner (2001) utgick från familjeterapeutiska och psykodynamiska teorier samt kris- och traumateori och menar att interventionerna bör utgå från att våldsutövaren bär ansvaret för våldet. I familjer där kvinnomisshandel har förekommit kan man inte möta familjen som man annars gör inom familjeterapi (*ibid.*).

5. Teoretiska utgångspunkter

5.1 Barnperspektiv

Barnperspektiv är ett mångfacetterat begrepp som kan ha olika innebörd för olika personer. I takt med att människors värderingar kring barn i samhället förändras genom nya kunskaper, blir även begreppet föränderligt över tid (SOU 2001:72).

Begreppet barnperspektiv går att dela in i tre dimensioner:

Enligt SOU 2001:72 kan vuxna inte riktigt leva sig in i barns verklighet fullt ut.

Barnperspektiv där vuxna utgår från sin syn och sina värderingar på barn och barndomen, kallas därför för *det vuxna barnperspektivet*. Detta perspektiv bygger på vuxnas egna erfarenheter från barndomen och kan därmed ha olika innebörd beroende på vilken kultur man vuxit upp i. SOU 2001:72 lyfter upp att det är det vuxna barnperspektivet som framträder mest i samhället. Denna dimension utgör en stor del av de vuxnas subjektiva uppfattningar kring barndomen.

Samhällets barnperspektiv, bygger mestadels på aktuell lagstiftning kring barn och ungas rättigheter. Till viss del kan även det vuxna barnperspektivet påverka samhällets barnperspektiv eftersom det i mångt och mycket handlar om vuxnas kollektiva värderingar. Till samhällets barnperspektiv räknas även forskning och medias inflytande, dock har barnkonventionen blivit den huvudsakliga företrädaren för den här dimensionen av barnperspektivet.

Barnets eget barnperspektiv handlar om barnets egen uppfattning, till exempel om hur barnet själv ser, känner, hör och upplever olika situationer. Vuxna i barnets omgivning har stor inverkan på barnets eget perspektiv liksom media, musik och film. Miljön som barnet lever i kan göra att barns perspektiv ser olika ut i olika kulturer. Precis som i vuxnas barnperspektiv kan det vara svårt att flytta över sitt perspektiv från en kultur till en annan (SOU 2001:72).

5.2 Barn som aktörer

Vi har valt att använda oss av barndomssociologi som teori för den här uppsatsen. Detta eftersom den inrymmer ett synsätt på barn som aktörer och individer med egna rättigheter, ett synsätt som anknyter till begreppet barnperspektiv. Efter att kvinnomisshandel uppmärksammades på 1970-talet utgick kunskaperna kring barn som upplever våld i hemmet

från teorier om socialisation och utvecklingspsykologi (Näsman et al., 2008; Eriksson et al., 2007). Barndomssociologin uppstod genom att kritik riktades mot att den dåvarande forskningen kring barn och deras familjer, inte tog hänsyn till att barn var egna individer. Kritiken handlade också om att barn länge har setts som objekt och inte subjekt, detta gjorde att det utvecklades ett mer analytiskt synsätt där barn sågs som aktörer (Eriksson et al., 2007; Alanen, 1992). Inom sociologin tillkom således nya teorier som utgick från att barndomen i sig har ett egenvärde (Alanen, 1992). Det innebär att barndomssociologin fokuserar på barns livsvillkor och barndomen i sig, istället för att enbart se barndomen som en transportsträcka och en väg mot att bli vuxen. Barndomssociologin lägger vikt vid att barn själva kan tolka sin verklighet samt iaktta och bedöma den i relation till sin omgivning, barn är på så vis själva med och formar sin egen identitet (Näsman et al., 2008; Brannen & O'Brien, 1995; Alanen, 1992).

5.2.1 Omsorg i förhållande till delaktighet

Enligt Näsman et al. (2008) har barn traditionellt inte setts som medborgare. I och med att barndomssociologin betonar barn som aktörer, har barn alltmer kommit att ses som medborgare i samhället. Näsman (2004) menar att individualiseringen av barn visar sig genom att barn alltmer rör sig utanför familjen. Brannen & O'Brien (1995) poängterar att barn tillbringar alltmer tid i olika institutioner, såsom skola och förskola. Dessutom har många barn och ungdomar i högre utsträckning flera egna fritidsintressen än tidigare.

Som resultat av att barn ses som medborgare har barn i hög utsträckning fått egna rättigheter, vilket barnkonventionen behandlar, och som innebär att barn har rätt såväl till skydd som till delaktighet i samhället (Näsman et al., 2008; King, 2007). Näsman et al. (2008) tar upp svårigheten att ta hänsyn till och balansera mellan dessa rättigheter. Barns rätt till skydd benämns som ett omsorgsperspektiv där samhället ser till barns behov och där vuxna definierar vad som är barns bästa. Författarna menar att omsorgsperspektivet klargör att barn är beroende av vuxna och på så vis även blir underordnad omsorgspersonerna. Näsman et al. (2008, s. 11) framför frågorna:

Kan ett rättighets- och ett omsorgsperspektiv förenas, så att barn både erkänns som offer och som kompetenta aktörer? Kan barn samtidigt skyddas och göras delaktiga?

Dessa frågor kan till exempel appliceras på aspekter som rör barns rätt till information. Hur och vad bör eller ska professionella inom kvinnojourer informera och delge barnen? Hur kan

de samtidigt, utifrån ett vuxet barnperspektiv, avgöra hur mycket som är lämpligt för barnen att höra?

5.2.2 Information till barn och barns delaktighet

Näsman (2004) menar att barn blir delaktiga dels genom hur andra förhåller sig till barnet men också genom barnets eget aktörskap. Barn är de i samhället som man generellt sett lyssnar minst på och många vuxna underskattar även barns kompetenser (Hart, 1992; Bühler-Niederberger, 2010). Det bör tilläggas att mycket har hänt sedan år 1992, både vuxnas och samhällets syn på barn har kommit att förändrats en hel del de senaste två decennierna. Roger Hart har utvecklat en modell i form av en stege som visar barns delaktighet i samband med hur barnet informeras (Hart, 1992). Vi kommer här att framföra Harts stege men kommer senare i texten samt i analysen att utgå från en översättning av Eriksson & Näsman (2008). De svenska författarna har också anpassat och tolkat stegen till västerländska samhällen, då Harts ursprungliga modell mycket utgår från barn i tredje världen. Vidare har Näsman (2004) undersökt Harts stege i boken *Barns makt*.

Harts modell gestaltar sig i form av en stege, där de tre första stegen innebär att barnet inte görs delaktigt. Det kan dock se ut som att barnet är delaktigt eftersom barnet är med i vissa situationer men endast genom sin närvaro. Här har barnet således inget inflytande och blir till objekt som vuxna inte respekterar (Näsman, 2004). Det lägsta steget på modellen är *manipulation*, följt av *decoration* och *tokenism* (Hart, 1992). Dessa översätter Eriksson & Näsman (2008, s. 47) som ”manipulation”, ”decoration” och ”symbol”. De tre första stegen innebär att barn ingår i situationer där vuxna inte förklarar eller gör saker och ting begripliga för barnet. Det första steget handlar specifikt om att barn manipuleras att vara med i ett sammanhang som barnet inte förstår. Det andra steget syftar på när vuxna använder barn som en slags dekoration. Det kan exempelvis vara när vuxna klär barn i klädesplagg med budskap, som barnet inte själv förstår. Om barnet används som symbol innebär detta att man visar upp barnet i syfte om att exempelvis vinna röster vid en valkampanj, trots att barnet själv inte får något inflytande (Hart, 1992).

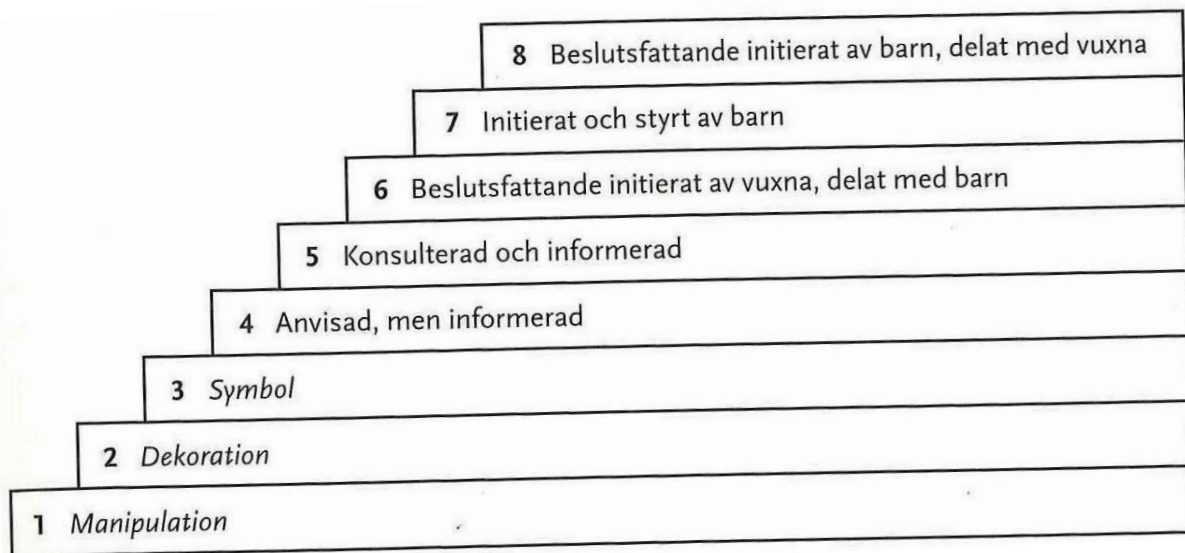

Fig. 1 (Eriksson & Näsman, 2008, s. 47).

I de resterande fem stegen är barnet delaktigt och informerad, men i olika grader. Dessa är *assigned but informed, consulted and informed, adult-initiated, shared decisions with children, child-initiated and directed* och *child-initiated, shared decisions with adults* (Hart, 1992). Dessa har Eriksson & Näsman (2008, s. 47) översatt till ”anvisad, men informerad”, ”konsulterad och informerad”, ”beslutsfattande initierat av vuxna, delat med barn”, ”initierat och styrt av barn” samt ”beslutsfattande initierat av barn, delat med vuxna”.

I det fjärde steget menar Eriksson & Näsman (2008) att barnet blir informerad men har inget att säga till om det som barnet har blivit informerad om. Barnets egna aktörskap kommer i femte steget, där barnet även kan få säga sin mening. Dock är det fortfarande vuxna som fattar besluten. I sjätte steget får barn vara med och fatta beslut tillsammans med vuxna, där de vuxna från början har tagit initiativet. I det näst sista steget tar barnet själv initiativet medan steget längst upp är initierat av barn men där beslutet även delas av vuxna (*ibid.*).

Näsman (2004) menar att vuxna ser till barns behov och deras intressen från och med steg fyra, men att de vuxna ser utifrån ett vuxet barnperspektiv. Enligt Näsman (2004) utnyttjas barn av vuxna i de tre första stegen i Harts modell. Hon menar att steg 4-8 kan ses som ett led i barnkonventionens syfte att beakta barns bästa vid beslut som rör barn (jmf artikel 2, 3 och 12 i barnkonventionen). Först när vuxna ser till barns bästa kan barn ses som aktörer (*ibid.*).

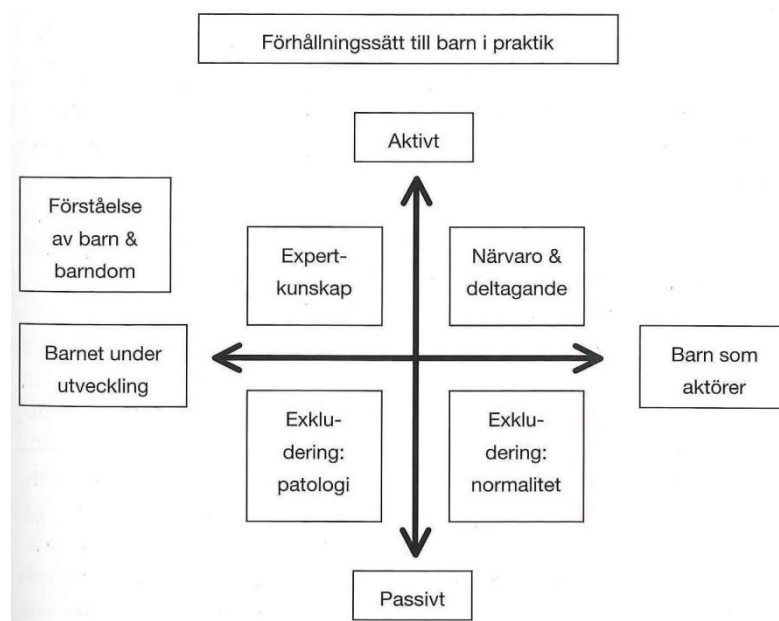
5.2.3 Förhållningssätt till barn som upplever våld i hemmet

Mikko Oranen är psykolog och specialiserad inom utvecklingspsykologi. Han har tidigare bland annat varit ledare för ett nationellt projekt i Finland kring barn som upplever våld i hemmet. Oranen har utvecklat två figurer som handlar om hur dessa barn blir bemötta, dessa

två har publicerats i rapporten *Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisesestä* [I skuggan av våld i familjen. Rapport om utvecklingen av barnfokuserat arbete]¹. Då rapporten inte finns översatt från finska kommer vi därför att utgå från ett kapitel i antologin *Barn som upplever våld: nordisk forskning och praktik* (2007), som är skrivet av Eriksson, Oranen, Solberg & Vatnar. Mikko Oranen är således en av författarna till kapitlet och figurerna är översatta till svenska. Dessa författare benämner det som två figurer med olika modeller, vilket vi också kommer att göra. Bilden (*se nedan*) är en figur över hur professionella förhåller sig till barn som upplever våld i praktiken. Eriksson et al. (2007, s. 18) beskriver det som:

Modellerna för bemötande kan sägas befinna sig i ett spänningsfält mellan å ena sidan olika förståelser av barn och barndom och å andra sidan olika förhållningssätt i den vardagliga praktiken.

Enligt Eriksson et al. (2007) ser och förhåller sig organisationer och professionella till barn som aktiva respektive passiva subjekt i olika hög utsträckning. Axlarna i figuren kan kombineras på olika sätt men är ursprungligen fyra olika typer av förhållningssätt till barn som bevittnat våld.

Fig. 2 – utvecklad av Mikko Oranen; förhållningssätt till barn som upplever våld (Eriksson et al., 2007, s. 19).

¹ Oranen, Mikko (red.) (2001). *Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisesestä* [I skuggan av våld i familjen. Rapport om utvecklingen av barnfokuserat arbete]. Helsingfors: Federationen för mödra- och skyddshem, Forskningsrapporter från Federationen för mödra- och skyddshem i Finland, nr. 30.

Barnet möts som aktivt subjekt i första modellen, längst upp till vänster i figuren. Det vardagliga arbetet fokuserar på att barnen är i behov av expertkunskaper kring det de har varit med om, detta för att inte barnen ska lida men längre fram i livet. Särskild utbildning och behandlingsmetoder om barn som bevittnar våld krävs, här fordras således särskild expertis på området (Eriksson et al., 2007).

I den andra modellen, längst upp till höger, ses barn också som aktiva subjekt. Störst fokus läggs här på barnets nätverk och relationer och inte så mycket på expertkunskaper, såsom socialtjänsten, BUP och andra verksamheter som arbetar med barn som upplever våld.

”Närvaro och deltagande” betonar barnets medborgarskap och rättigheter i nuet och rätten till att få information, det är alltså inte barnets utveckling och framtid som kommer i första hand (Eriksson et al., 2007).

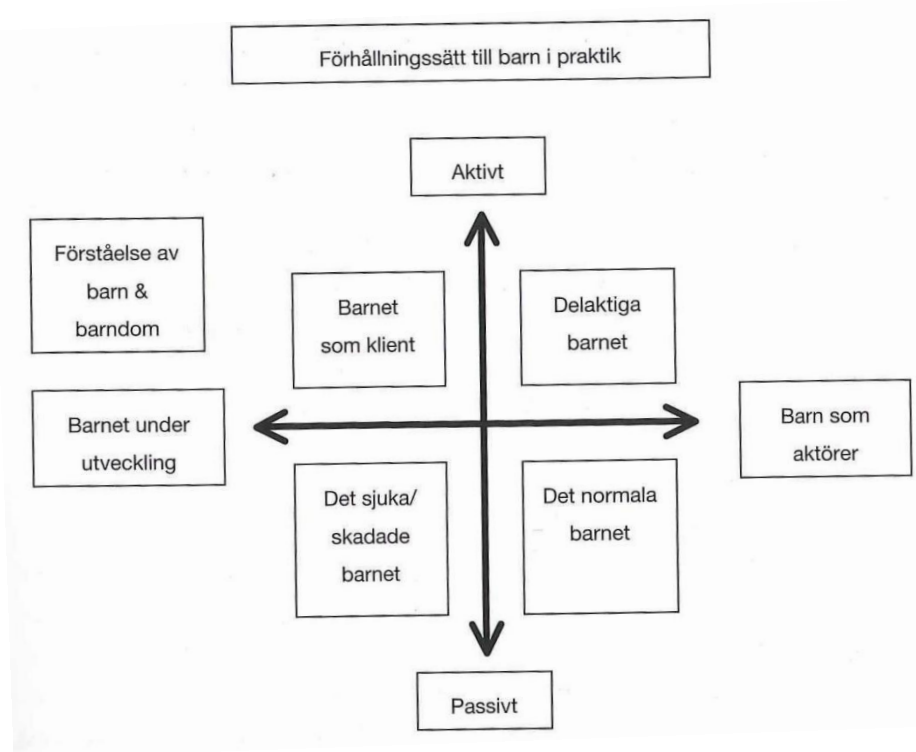
I de två nedersta modellerna blir barn bemötta i egenskap av att de ”tillhör” vuxna och på så sätt får ta del av olika interventioner genom de vuxna. Synsättet som styr enligt modellen längst ner till vänster är att barn som upplever våld är för utsatta, skadade och traumatiserade samt att den hjälp som dessa barn behöver är så avancerad att den blir alltför svåråtkomlig. Synen på barn som upplever våld i hemmet kan också te sig så att situationen anses för svårartad för att kunna hjälpa barnet i det aktuella skedet (Eriksson et al., 2007).

I den sista modellen (längst ner till höger) anser professionella att barnen inte behöver hjälp och insatser för det som de har varit med om, här anses barnets nätverk räcka till för att läka. Eriksson et al. (2007) menar att man enligt detta förhållningssätt anser att barnen har det bäst i den miljön som de brukar vistas i och där barnet kan ha sina vanliga rutiner för att skapa trygghet. Barnen ska dock inte bli inblandade i de vuxnas problem utan stå utanför dessa. Här kan man tänka sig att våldet har upphört på ett eller annat sätt, kanske sitter förövaren i fängelse eller att barnet bor hos släktingar och vänner med mamman. Barnet får dock ingen hjälp att bearbeta det våld som varit i hemmet.

5.2.4 Konstruktioner av barnet

Oranen har även utvecklat en figur som utgör en förlängning av den första. Vi kommer här, precis som med fig. 2 presentera figuren utifrån Eriksson et al. (2007, s. 21). Figuren visar konstruktioner av barnet, vilka görs av professionella i praktiken. Den bygger således på praktiska erfarenheter. Eriksson et al. (2007) betonar dock att alla modeller i figuren har sina för- och nackdelar. I den första modellen kan risken finnas att experter gör barnen till klienter.

Här kan då tänkas att barnen görs till klienter i för hög utsträckning, vilket i längden kan leda till att synen på barn förvandlas till att man ser på dem som objekt.

Fig. 3 – utvecklad av Mikko Oranen; konstruktioner av barnet (Eriksson et al., 2007, s. 21).

Den andra modellen i figuren, ”det delaktiga barnet”, kan leda till att barn i högre grad blir informerade men att de kanske tvingas in i sådant som de själva inte vill vara delaktiga i. Därför kan det även finnas en risk med att involvera barn i det som sker, till följd av barns utökade rättigheter och medborgarskap. I den tredje modellen görs barn till sjuka/skadade och som tidigare nämnts utifrån figur 2, blir dessa barn utan hjälp eftersom deras situation ses som för komplicerad. Dessa barn blir svikna av välfärdssystemet eftersom de inte erbjuds någon hjälp. Ibland kan situationen vara omvänd, då uppfattas barnets situation som normal och barnet anses inte behöva några interventioner från samhället. Detta visar modell fyra, längst ner till höger. Gemensamt för modell tre och fyra är att barnen som kategoriseras in i dessa konstruktioner, inte får tillfälle att bearbeta våldet som de upplevt (Eriksson et al., 2007).

6. Analys och resultat

6.1 Barnperspektiv

6.1.1 Hur de professionella i kvinnojourerna definierar begreppet barnperspektiv

Att ha ett barnperspektiv kan innebära en mängd olika aspekter och kan dessutom innebära olika saker för olika personer. För oss var det därför intressant att fråga hur de professionella definierade begreppet.

D) [---] barnperspektivet kan man säga är två... alltså det är två olika saker, vi vuxna måste ju se barnet och sen måste vi se till barnets rättigheter, att hela tiden ha fokus på barnets bästa. Och sen måste man också se det utifrån barnets ögon, att man lyssnar på barnet utifrån vad de känner och vad de ser, vad de upplever [---].

A) [---] det är som att ha barnet i mitten... det finns en bild på det också med en blomma runt. Jag brukar göra såhär med händerna [kuper båda händerna], att här är barnet i mitten av mina händer och så är de andra runt omkring men att jag utgår från barnet och så får de vuxna liksom utgå, jag utgår inte från deras behov. Utan barnets behov... men jag har inga långa fina harranger.

C) Sätta sig i deras skor helt enkelt... jag har ställt mig den här frågan många gånger; jag säger faktiskt att även om pappa hade varit våldsam så är det trots allt min pappa, jag tror att jag någonstans hade älskat honom ändå för han är min pappa [---]. Det är jätteviktigt att man alltid har barnperspektivet, att sätta sig in i hur de tänker. Det är inte alltid lätt alla gånger men det jag tycker är viktigast, det är att barnen har rätt att veta för att det är deras liv, det angår dem väldigt mycket.

G) Jag tänker främst att få barnet... att få barnet både tryggt och delaktigt i det som händer.

Samtliga respondenter kunde uttrycka hur de definierade begreppet men betonade varierande aspekter av ett barnperspektiv. D och F betonade barnets rättigheter och barnets bästa samt att man såg utifrån barnets perspektiv. A framhöll att hon sätter barnet i främsta rummet och att det är de vuxna som ska utgå från barnet. G underströk att barnet både ska vara delaktiga och trygga i det som händer, vilket kan ses som ett uttryck för barnets aktörskap.

6.2 Information till barnet vid inflyttning till skyddat boende

Utifrån ett barnperspektiv är det viktigt att vuxna informerar och delger barnet kunskaper om vad som sker i barnets liv. Detta hör ihop med barnets rättigheter och fulla människovärde. Barn ska ha rätt att säga sin åsikt och vuxna ska se utifrån barnets bästa. Detta har gjorts på lite olika sätt i de olika kvinnojourerna. Vissa har tydliga bestämmelser om *när* barnet senast måste informeras och att detta ska göras av dem som arbetar med barnen i de skyddade

boendena. Andra har inte några rutiner kring detta och där har mamman haft ansvaret att informera sitt barn.

6.2.1 När barnet informeras vid inflyttning

A) Ja, inom 24 timmar ska barnet ha sitt första samtal om det fungerar, det kan ju vara svårt när det är helg och så va. Men, sen är det lite olika, ibland kommer de med mamman och då har man inskrivningssamtal och då brukar ju barnen vara med, men då är det ju oftast lite kort. Så då går man inte in sådär jättemycket men sen när de har installerat sig så har man ett samtal som är med fokus på barnet [---].

B fyller i A och menar att:

B) [---] vi tycker att det är väldigt viktigt för barnen att de förstår varför de har lämnat hemmet, deras miljö... även om det är ofta att barnen vet det själva är det inte självklart, det händer ibland att det är mammorna som försöker att dölja det på något sätt och det är, det är viktigt att visa och vara tydliga...

C) Helst samma dag. Är jag ledig, alltså vi jobbar var femte helg så jobbar jag helg är jag ledig en måndag... då väntas det till dagen efter men är det sommar, att jag till exempel har semester, så gör mina kollegor det. För att inte vänta. Men annars är det jag som gör det hela tiden med barnet, oh ja.

Här är två verksamheter som informerar barnet snabbt i samband med inflyttningsfasen och som lägger vikt vid att följa barnets rättighet till sanningsenlig information. På så sätt blir informationen och det som händer, begripligt för barnet. Nedan är två exempel där man ger mamman uppdrag att informera barnet vid inflyttning i det skyddade boendet.

G) Alltså så fort en kvinna, jag tar oftast emot kvinnor som kommer till oss... då brukar jag säga till kvinnan att ”du måste berätta för barnet, i den mån det förstår, vad som händer – att ni har lämnat pappa, vi kommer att flytta och bo här tillfälligt” [---].

E) Ja, alltså... vi har ju barn som är alltifrån spädbarn och uppåt. Det är mest mamma som informeras och eh, eller rättare sagt, det är mamma som informeras [---].

I verksamheten där G arbetade uppmanades mamman att hon var tvungen att berätta för barnet, medan E endast informerade mamman om hur boendet fungerade. Här gavs således ingen information till barnet vid inflyttning. Fyra av sex verksamheter ansåg att det var viktigt att vända sig direkt till barnet och ge dem information vid inflyttning. Detta skedde i ett tidigt skede, oftast direkt när mamman och barnet kom till boendet. Dessa verksamheter skulle kunna placeras in i steg fyra på Eriksson & Näsmans figur (2008, s. 47) som de har översatt från Harts (1992) steg. Här informeras barnen men det är dock fortfarande de vuxna som fattar besluten, i och med den krissituation som de flesta barn och kvinnor befinner sig i när de kommer till ett skyddat boende. Verksamheter där informationen ges av de professionella

ser barnen som egna individer och tar till vara på barnets rättigheter. Barnet kan utifrån dessa verksamheter placeras in i Oranens figur 2 och modellen ”delaktiga barnet” från fig. 3 Eriksson et al. (2007, s. 21), där barnet blir delaktigt men inte kan påverka beslutet om att flytta in i boendet. I fig. 2, modell ”närvaro och deltagande” (Eriksson et al., 2007, s. 19) betonas barnets rättigheter till att få information. Verksamheterna visade detta genom att de i detta avseende, hade ett tydligt barnperspektiv utifrån barnkonventionen om barns rättigheter (se artikel 12).

I två av de sex verksamheterna gavs informationen inte direkt till barnen, G betonade i intervjun att barnperspektivet etablerades från mammans sida och att det var hon som skulle delge sitt barn om varför de flyttat till en kvinnojour. I verksamheten där E arbetade var resurserna knappa och hon var den enda anställda, trots att boendet hade relativt många platser för kvinnor och barn. Utifrån Eriksson & Näsmans (2008, s. 47) figur, kunde verksamheten där G arbetade tänkas informera barnet i den utsträckning som sker på steg fyra. Där blir barnet informerad men har inget att säga till om det som delges, samtidigt som barnet inte görs till en egen individ, som har rätt till egen information. Det är dock viktigt att komma ihåg att barnet kan delge sin mening till mamman. I kvinnojouren där E arbetade informerades inte barnen av henne och efter vad som framkom i intervjun, uppmanades heller inte mammorna att informera sina barn om varför de flyttat till ett skyddat boende. I åtminstone tre intervjuer, med A och B, C samt D betonade de yrkesverksamma att mammorna många gånger skämdes över situationen och ville skydda barnen från en smärtsam sanning om varför de flyttat. C och B ger exempel på detta.

C) [---] Vi hade en mamma som hade en pojke, hon hade berättat för honom att hon hade köpt hela huset... och andra mammor säger, det vanligaste de säger är att de är på hotell.

B) [---] det händer att mammorna inte vill, de skäms och tycker att det är så pinsamt att det händer dem och har svårt att hantera det och så säger de att de ska till sjukhus eller hotell, tillfälligt boende, att kompisar ordnat det här på något sätt.

Det kunde handla om att mammorna ansåg att barnen var för små för att få veta sanningen och att de trodde att barnen inte hade upplevt våldet i samma utsträckning som henne. Kanske hade de heller aldrig pratat om det våld som varit i hemmet, trots att barnen egentligen både sett, hört och tillämpat olika strategier i våldssituationerna. När mammorna fick uppdraget att informera sina barn om varför de hade flyttat in kunde mammorna försköna, förenkla eller helt enkelt uppge en annan orsak till varför de hade flyttat och vad kvinnojouren var för något,

som i exemplen ovan. På så sätt kunde barnet bli manipulerat till att tro någonting helt annat, som i första steget i Eriksson och Näsman (2008, s. 47) figur. Detta gjordes antagligen av omsorg från mammornas sida men leder i längden till att barnet inte förstår situationen och kan göra den hanterbar (Eriksson & Näsman, 2008). Utifrån Oranens modell (Eriksson et al., 2007, s. 21) kan synen på barnen placeras ut i modellen ”det normala barnet”, vilket innebär att barnet inte får tillfälle att bearbeta våldet som det upplevt, eftersom information till barnet kan komma att göras om eller helt utebli. Man bör dock ha i åtanke att många mammor ändå informerar barnet utifrån barnets ålder och mognad trots den svåra situationen de befinner sig i.

6.2.2 Hur barnet informeras

Information som barnen fått från de professionella har varit liknande i den mån barnet har fått tillfälle att veta vad boendet är för något och varför man bor där. Barnet har även fått komma till tals och fått möjlighet till samtal och interaktion med personal.

Vid första samtalet med fokus på barnet, förklarar A att:

A) [---] och mamman är med och hennes uppgift är egentligen att bekräfta barnet och tillåta att barnet får berätta, släppa på hemligheten. Och då pratar vi om vad boendet är och att det är ett skyddat boende, att här bor man för att det varit jobbiga saker hemma och de får berätta varför de tror att de är här, hur de kom hit och så [---].

F berättar hur den barnansvariga i verksamheten går tillväga i barnets första samtal:

F) Vid det första tillfället brukar de träffas i barnsamtalsrummet, då pratar hon ju mycket om vilka vi är och varför de har flyttat hit, hur det känns och så. Det första samtalet utgår alltid från det. Vi försöker ju att barnen ska känna att de också blir sedda, så att de inte liksom bara hänger med som bihang [---].

G berättar att hon istället för att informera barnet själv, berättar för mamman hur och vad hon ska säga till sitt barn.

G) [---] det är viktigt att hon sätter sig ner så att hon kommer i samma höjd som barnet och pratar med barnet... ”nu ska vi inte bo med pappa längre, nu ska vi bo själva, med andra kvinnor och barn” och hoppas att de blir medvetna om vad som händer. Många barn, när de kommer hit så skriker de efter sin pappa till exempel och vi försöker, alltså få med barnen så mycket det går, så att de blir medvetna om vad som händer.

Här kommer barnperspektivet tydligt fram, de professionella ger barnen rätten att komma till tals, i enlighet med barnkonventionen artikel 12. I likhet med F hade flera respondenter poängterat att barnen inte skulle ”hänga med” mamman utan få egna interventioner. I fig. 2 (Eriksson et al., 2007, s. 19) betonas barnets aktörskap i jämförelse med de två nedersta

modellerna, där barnet endast får hjälp genom mammans interventioner. A betonade att barnet skulle få släppa på hemligheten, detta kan ses som ett första steg mot att börja bearbeta det våld som barnet upplevt. Barnet informeras och ges även möjligheten att uttrycka sin åsikt samt att få svar på frågor och funderingar.

6.3 Delaktighet

6.3.1. Hur barn involveras i olika beslut som rör honom/henne

När vi ställde frågor kring hur barn involverades i olika beslut frågade vi specifikt om beslut som rörde barnet, exempelvis byte av skola, förskola eller flytt. Svaren var varierande och medan vissa professionella uttryckte maktlöshet inför att hantera konflikter mellan mamman och barnet, fanns det andra som mer direkt gick in och medlade i dessa.

E) alltså tyvärr kan det ju kännas som att barnens önskningar inte beaktas överhuvudtaget, för det är ju mamma som är vårdnadshavare och det är hon som bestämmer [---].

A) [---] och då får man hjälpa dem att prata om det. Att de kan hitta ett sätt, där det ändå fungerar... att barnet får förstå att vi måste flytta, även om jag inte vill [---].

C) Ja vi försöker alltså, men det är så svårt. Man har inte så mycket att... men jag tycker inte att de har så mycket inflytande, alldeles för lite inflytande men då får vi förbereda dem [---].

H) [---] och vårt ansvar är att delge till henne vad hon kan göra för sitt barn. Då kan vi inte gå in och styra och vi kan heller inte styra hur socialtjänsten bemöter barnet i deras ärende [---].

Ofta befann sig mammorna och barnen i akuta situationer där socialtjänsten gick in med insatser. Bostadsmarknaden styrde i hög grad vart mammorna och barnen kunde tänkas bo efter det tillfälliga boendet i kvinnojouren. Vissa av respondenterna uttryckte att mamman och socialtjänsten lyssnade i högre grad på de äldre barnen. Som citaten ovan visar försökte personalen i boendet förbereda och delge barnen inför vad som skulle ske härnäst. Vid byte av skola hade de flesta skolbarn något att säga till om och här lyssnade de vuxna mer på barnen än vid byte av exempelvis boende och ort. Dessa situationer och beslut som de professionella tog upp i intervjuerna var högst individuella beroende på vad beslutet gällde. Generellt sett kan skolbarn sägas bli delaktiga i högre grad vid byte av skola, här kan man säga att beslutet är initierat av vuxna men att barnet får vara med och fatta beslutet, som i steg sex i fig. 1 Eriksson & Näsman (2008, s. 47). Yngre barn har dock har inte så mycket delaktighet i byte av exempelvis förskola förutom att de blir informerade. De har för det mesta inget aktörskap i detta beslut och hamnar därför på steg fyra i fig. 1.

6.4 Omsorg i förhållande till delaktighet

Det är svårt att balansera aspekterna att skydda barn och samtidigt se till deras andra rättigheter såsom delaktighet (Näsman et al., 2008). Detta kan bli särskilt svårt för professionella att tillämpa i arbetet med barn som bor i skyddade boenden. Vid frågan om hur de professionella hanterade barnets rättigheter som delaktighet i kombination med ett omsorgsperspektiv gav respondenterna varierande svar. De flesta belyste att barnen inte skulle höra mer våldshistorier än nödvändigt, andra tog upp att barnen skulle skyddas från att höra negativa beskrivningar av pappan. Det som vi har kunnat skönja i svaren är att respondenterna i högre utsträckning skyddade barnen från känslig information, när de var tvungna att väga in dessa komplexa faktorer. Vi har kunnat se olika grader av öppenhet gentemot barnen beroende på hur man arbetat med kvinnorna och deras förståelse av barnens situation.

6.4.1 Hur barns delaktighet kombineras med ett omsorgsperspektiv, utifrån barnets rättigheter

D) [---] man undviker att prata över huvudet på barnet för att barn har stora öron och sen kanske de snappar upp någonting litet och sen tolkar de det till något eget och så blir det jätteilla för dem. Så det gäller ju att skydda dem från sådana... utan de behöver ju inte veta allt men de ska veta att det finns våld i familjen och varför de bor här och att hur man gör någonting åt det [---].

F) [...] Ja det är väl det här som att de är här och när de kommer hit, flyttar in eller när vi har besök av socialtjänsten eller polisen här och så att man försöker, att barnet ska känna att de blir sedda och att de finns med här samtidigt som när man pratar om känsliga saker så försöker man liksom avleda de lite, ta ut dem och sådär.

C) Jag tycker att de har rätt att få veta. För det är deras liv, det rör dem i allra högsta grad, jag säger hela tiden till mammorna att de måste prata med barnet. Jag berättar för barnen att om jag inte vet vad som kommer att hända så säger jag att vi inte vet, så att de inte blir förda bakom ljuset [---]. Barnen kan hantera det om det är förklarat på rätt sätt. Så mycket som möjligt ska de få veta.

H) Det ingår i mina dagliga uppgifter i verksamheten att se till så att mamman har det i åtanke, när de pratar i telefon "så låt inte barnet höra om du ska svartmåla pappan, det är fortfarande barnets pappa" [---]. Ehm, för barn är sådana att de tar ju våra värderingar och då blir det ganska svår klyvning där... så det är väl det som är känsligt... sen barnets rätt att kunna ta del av information, där är vi maktlösa så att vi kan ju inte delge information, utan det är mamman som gör det så vad hon anser är känsligt eller inte känsligt och vad barnet har rätt till... det är hon som styr.

Citaten ovan visar att D, F och H noga poängterade vikten av att skydda barnen från känslig information samtidigt som samtliga framhöll att barnen skulle vara medvetna om det som varit. C betonade barnets rätt till information upprepade gånger under intervjun medan H ansåg att de var tvungna att vara försiktiga med att delge barnen information och att detta var mammans uppgift. C hade ett tydligt barnperspektiv och informerade barnet utifrån dess ålder

och mognad. Hennes förhållningssätt kan placeras in i fig. 3 (Eriksson et al., 2007, s. 21), där barn görs delaktiga. Kritiken i den här modellen är att barn kan göras alltför delaktiga i sådant som de kan inte vill vara medvetna om. C gjorde barnen utifrån fig. 2 (Eriksson et al., s. 19), modellen ”närvaro och deltagande”, till aktörer med rättigheter i nuet, där det inte läggs vikt vid barnens utveckling i framtiden. H kände sig maktlös vilket leder till att barnen inte ses som aktörer, på så sätt exkluderas barnens rättigheter.

6.5 Stöd och behandling till barn

När det kom till behandling, gruppverksamhet och barnsamtal märktes en del skillnader i de olika verksamheterna. Här var det ganska tydligt att det var resurserna som styrde i de olika boendena. I alla verksamheter utom en fanns det särskilda rum för barnsamtal. E hade medvetenhet om vad som fattades barnen i form av behandling och samtal men kunde inte påverka situationen. Barnen i hennes verksamhet gavs däremot möjlighet att bearbeta våldet i barngrupper som socialtjänsten anordnat. E berättade att barngruppen inte tog emot barn under fem år men att hon ibland försökte trycka på att de ändå skulle ta emot de barnen med större behov, trots ålder. Hennes förhoppning var dock att kunna anställa en barnansvarig med utbildning i Trappan. Både D och F arbetade med CAP i verksamheterna. D hade barngrupper för boendebarn och för barn utanför verksamheten, medan en kollega till F hade individuella anpassade samtal utifrån CAP. D hade även kollegor som gick utbildning i Trappan. C arbetade enbart efter Trappanmodellen medan man i A och B:s verksamhet hade mångårig erfarenhet av barnsamtal. I den verksamheten fanns även grupper för barnen och för barnen och kvinnorna tillsammans. I G och H:s verksamhet hade det funnits en barnsamordnare men som nyligen hade slutat, hon arbetade utifrån kognitiv beteendeterapi. Numera ansvarade H över barnsamtalen, där hon brukade kartlägga barnens behov och utifrån det arbetade hon vidare med barnen. Samtliga som hade barnsamtal använde sig av material, såsom nallekort och dockor. Med de äldre barnen användes färre material men vanliga redskap i samtalen var teckningar, program på datorer, spel, diskussionsunderlag och scrapbooking. Hur ofta barnet hade samtal kunde variera efter behov men vanligast var en gång i veckan.

6.5.1 Hur barnen ges möjlighet att bearbeta våldet i familjen under tiden i boendet

A) Alltså i början, när ett barn flyttar in, då har jag gärna samtal två gånger i veckan, precis i början... för det går ju i olika faser där barnet är va, men har barnet bott här i fyra månader och det har blivit lugnt omkring dem och om de går på dagis, nej... då kanske inte jag behöver ha enskilda samtal med dem... utan då har jag dem i barngruppen [---].

B) [---] alltså, att man pratar om det våldet de varit med om, vi lägger mycket fokus på barnen och det har vi alltid gjort från första början... sett dem som jätteviktiga, oavsett hur små barnen är.

A) [...] Det är ytterst få gånger som, det finns någon gång när mammor inte vill att barnet ska ha barnsamtal men då har vi fått prata med henne, ska man bo här så är det lika viktigt för barnet att ha samtal... så att, det brukar gå.. men det är ytterst få gånger som det har hänt.

D) [---] det viktigaste är att ju att lyssna på barnet så att... om man bekräftar barnet i hur de har haft det och har det och de känner ju så att man bekräftar deras känslor att ”jag hör vad du säger” och att det är verklighet för dem. Att de ska kunna hantera det och så att det blir mer begripligt, det är jätteviktigt.

A:s förhållningssätt till barnen i boendet visar utifrån fig. 3 (Eriksson et al., 2007, s. 21) att barnet görs till en aktör, eftersom möjligheten till att bearbeta våldet individanpassas. Citatet ovan visar även att barnet inte får mer hjälp än vad barnet behöver och görs heller inte till en klient i den mån att barnet blir till ett objekt (se modell ”barnet som klient”). Däremot utgår den första hjälpen från expertkunskaper från fältet då A och B har mångåriga erfarenheter och kunskaper om barn som upplevt våld i hemmet. I det andra citatet från A visades det ännu mer tydligt att barnet gjordes till en aktör där barnet var lika viktig som mamman. B betonade att detta även gällde de allra minsta barnen. D gav barnen möjlighet att visa och uttrycka sin verklighet, utifrån barnets eget perspektiv.

6.5.2 Hur de professionella handskas med barn som mår dåligt på ett eller annat sätt

D) Det är genom att lyssna på dem och se dem. Kan inte vi hjälpa barnen, om det ligger mer djupare så hänvisar vi till BUP och då får de ta vid där. Så att... vi får ju se hur barnet mår och lyssna på det och även prata med föräldrarna i deras föräldraroll och så det är viktigt att man ser. Det gäller att vara närvarande helt enkelt.

A) [---]det är ju jätteviktigt att om det är ett barn som mår dåligt att så är det ju inte vi som ska fixa det utan att det är mamman och barnet och hjälpa henne att hantera dessa situationer... det kan ju vara barn som bråkar jättemycket och att hon då kan se att det kanske inte är att skälla hon ska göra på det barnet utan att hon kanske ska ta det barnet i knäet och fråga hur det är, då är det bättre att om hon har flera barn, att vi går in och tar hand om syskonen [---].

De flesta respondenter uppgav att de kontaktade andra resurser, såsom BUP, Barnahus och socialtjänsten om deras egna insatser inte räckte till. Samtliga respondenter berättade även att de var noga med att göra en ”barn i fara”-anmälan om de ansåg att detta skulle vara nödvändigt. Många i verksamheterna hade bland annat gjort en anmälan på grund av att mamman brast i omsorgen, av olika orsaker. Detta är ett uttryck för att de professionellas förhållningssätt till barn som upplever våld styrs av fig. 2, modellen ”expertkunskap” (Eriksson et al., 2007, s. 19). Det fanns dock variation i respondenternas svar, vissa menade

att barn skulle få hjälp för att kunna bli ”goda vuxna” medan andra uttryckte att barnen behövde hjälp här och nu. Detta går att förena med modellen ”närvaro och deltagande” där barnets rättigheter tas till vara i nuet. A framhöll även vikten av att stötta mamman i hennes roll, vilket är förenligt med ett barnperspektiv då det är viktigt att mamman klarar av att hantera sitt barn själv med tanke på att de någon gång kommer att flytta från kvinnojouren.

6.5.3 Egen kontaktperson i boendet

I verksamheterna där A och B, C, D samt F arbetade hade barnen en egen kontaktperson i boendet. E var som tidigare nämnt den enda anställda i sin verksamhet och hade därför ingen möjlighet att ge barnen en egen kontaktperson. I G och H:s verksamhet arbetade H mestadels med barnen och kan därför ses som barnens kontaktperson.

D) [---] om det kommer kvinnor med barn så är en av oss kontaktperson för kvinnan och den andra är kontaktperson för barnen. Så de har varsin kontaktperson. För det är inte alltid man har samma historia.

B) Jag tycker bara det här när vi jobbar extra med kvinnorna, som kontaktperson till barnet så jobbar jag med kvinnan och barnen tillsammans för att stärka mammans roll i det. Vi utgår från barnet, inte från mamman [---]. Vi ser barnets perspektiv som väldigt viktigt i vårt arbete.

Att barnen har en egen kontaktperson i boendet kan kopplas till ett barnperspektiv, där barnet inte bara får samtal tillsammans med mamman och eventuella syskon. Som D nämnde har inte barn samma upplevelser som mamman. Finns flera barn i familjen kan de också ha helt olika uppfattningar och upplevelser av våldet och har därmed behov av olika insatser. Rutiner kring att barnen ska ha en egen kontaktperson i boendet kan förenas med ett tydligt aktörskap och går att placeras in i fig. 2, modellerna ”expertkunskap” samt ”närvaro och deltagande”, där professionella möter barn som aktiva subjekt (Eriksson et al., 2007, s. 19).

6.6 Positivt och negativt, ur de professionellas synvinkel

6.6.1 Vad som kan vara positivt med skyddade boenden för barn

Samtliga professionella i intervjuerna underströk att det positiva för barn med skyddade boenden var att våldet upphörde och att barnen gavs tillfälle att bearbeta det som varit. Många betonade även att det kan vara ett steg till en positiv förändring. Andra aspekter som kunde vara positivt var att barnen fick kompisar med liknande erfarenheter samt att barnen kunde känna sig trygga i boenden.

F) det enda positiva givetvis är ju att de slipper... alltså ofta är det så att de kommer ifrån, oftast är det situationer där det har förekommit våld och där de har levt i, även om de själva inte har blivit utsatta så har de ju bevittnat våld, på ett eller flera sätt, och säkert under en längre period [---].

B) [---] det är så fantastiskt och så bra att skyddat boende finns, och att barnen och deras historier tas på allvar... och att kunna bearbeta det som individ.

6.6.2 Vad som kan vara negativt med skyddade boenden för barn

Alla respondenter betonade att det mest negativa med skyddat boende för barn var att de inte kunde bjuda hem kompisar och släktingar, att de tvingades bo på en liten yta samt att de inte längre vistades i hemmiljön. Detta stämmer överens med Ornduff & Monahans (1999) artikel om barn i skyddade boenden, där barnen upplevde som negativt att missa skolan och att inte kunna umgås med kompisar som tidigare.

H) [---] det finns ingen vilja i detta, det finns ingen fri vilja att bo på en kvinnojour.

E) [...] det är just att de blir ihopträngda med andra människor, andra kvinnor och att de kanske börjar på ett annat dagis... de barnen som, trots att de har sett pappan misshandla mamman så älskar de ju sin pappa, många gånger får de inte lov att träffa honom av olika skäl [---].

De professionella kunde se en mängd olika positiva och negativa faktorer för barn som lever och vistas i skyddade boenden. De var medvetna och kunde lyfta fram olika aspekter utifrån barnens bästa. F tog upp de barn som bevittnade våld i hemmet och att de for illa av det medan B poängterade att barnen måste ges möjlighet att få bearbeta våldet som en enskild person. H tog upp det indirekta tvånget med att bo på en kvinnojour medan E såg till barnens ambivalenta känslor och att de trots misshandeln längtade efter pappan. Dessa aspekter kan vi inte på ett lika tydligt sätt koppla ihop med figurerna i de teoretiska utgångspunkterna.

6.7 Skola, kompisar och fritidsaktiviteter

6.7.1 Hur barnens skolgång hanteras i kombination med att barnen bor i skyddat boende

Barnens skolgång hanterades olika i olika verksamheter. C hade som policy att alltid ringa till skolan och berätta för lärarna att barnet numera bodde i skyddat boende och att barnet inte hade samma möjligheter att sköta skolan som förut. F bad alltid mammorna att ringa till skolan och berätta själva eller med stöd av henne. Ibland kunde lärare komma och undervisa barnen i boendet i F:s verksamhet. G och H hade mer förskolebarn än skolbarn, dessa barn kunde väldigt sällan gå till förskolan/skolan. D berättade att hon också hade mest förskolebarn

och att de oftast stannade i boendet. I de fall där skolbarn gick till skolan kunde verksamhetens personal hjälpa till med att hämta och lämna där det förelåg hot. A och B hade föreläst för olika rektorer om barn som inte kan gå till skolan och hur man gemensamt kunde lösa problemet genom att barnen fick undervisning via Internet. I den här verksamheten kunde även barnen få sina böcker hemskickade och det hade hänt någon gång att lärare hade undervisat i boendet.

A) [...] det är jätteviktiga frågor, barn ska inte missa skolan. Jag önskar ju att mammorna skulle få interimistisk vårdnad när man bor i ett skyddat boende, för att barn skulle kunna gå på sitt dagis eller till skolan och inte riskera att bli kidnappade eller utelämnade. Men där är vi inte ännu... för skolan är jätteviktig, det är en jättesorg för de barn som inte kan gå dit.

G) [---] skyddet går ju före skolan i det här fallet... när de går tillbaka så har jag sett till att barnet får en ny skola när de har flyttat. Där har det aldrig varit något problem att barnen har missat mycket, de har ju inte haft något annat val.

A ansåg att mamman borde få interimistisk vårdnad i skyddat boende, detta var inte för mammans skull utan för att barnens skulle kunna gå till skolan trots hotet. Hon poängterade på så vis barnens rättighet att kunna gå till skolan. Detta kan placeras in i fig. 2, modell ”närvaro och deltagande” (Eriksson et al., 2007, s. 19) där barnets rättigheter betonas här och nu. Detta stämmer överens med barndomssociologins fokus på barns livsvillkor (Näsman et al., 2008). G framhöll att barns rätt till skydd går före skolan men beaktar då inte barnets rätt till undervisning, är dock hotsituationen allvarlig är det självklart svårt att hantera dessa frågor för de professionella i boendena. G ordnade även med en ny skola till barnet vid utflyttning, vilket är en stor insats för barnet. Detta skulle annars kunna läggas på socialtjänsten, som inte träffar och känner barnet i lika hög utsträckning. I F och C:s verksamheter kontaktades alltid skolan när ett barn flyttade in för att lärarna skulle ha förståelse och kunskap om barnets situation. Detta är starkt förenligt med ett barnperspektiv, där barnen inte riskerar att bli bortglömda. Barn som inte erbjuds möjliga sätt att få tillgång till sin undervisning kan ses som att de blir svikna av samhällets resurser. Detta är inte bara kvinnojourernas uppgift utan detta ansvar ligger såväl hos skolan som hos socialtjänsten.

6.7.2 Barnens kompisar

Samtliga professionella tog upp att det negativa för barn med skyddat boende var att de inte kunde ta hem kompisar. Vi undrade även därför hur det går att hålla boendet hemligt för barnets vänner och andra personer i barnets närhet.

E) Det beror på hur stora barnen är... är de äldre så kan de tycka att det är jättejobbigt när kompisar frågar ”vart bor du?”.

De flesta i studien menade att tonåringar har det svårare och mer problematiskt att hemlighålla boendet för kompisar än vad små barn hade. En annan aspekt som åtminstone tre respondenter tog upp var att många av barnen som bor i skyddade boenden hade svårare att knyta an till kompisar, kände sig ensamma och annorlunda än jämnåriga. Detta kommer även fram i Weinehalls (1997) studier av tonåringar som upplevt våld i hemmet.

A) [---] Många av våra barn har ju också problem med skolan, utan kompisar och sådär... de känner sig utstötta.

F påpekar att hur det kan vara för barn att hemlighålla boendet.

F) [---] men det är ju mycket att lägga på ett barn, hur de ska hantera alla de här olika bitarna, det är ju tufft liksom, det är svårt för dem.

Att många barn har problem med skola och kompisar kan också ha att göra med att barn i skyddade boenden har fått leva med rädsla och oro. En del barn har dessutom bytt skola flera gånger för att förövaren inte ska hitta barnet och mamman. F visade medvetenhet om barnens situation och att skyddat boende kunde innebära nya problem för dem.

6.7.3 Boendet och aktiviteter

Samtliga verksamheter hade olika aktiviteter för barnen, det betonades att dessa aktiviteter var utifrån barnen och att de var till för att barnen skulle få lite omväxling och göra någonting roligt. Vanliga aktiviteter var allt från att gå på museum, åka på olika utflykter eller göra något roligare i boendet som att exempelvis baka. I flera verksamheter kunde även barnen få hjälp med sina läxor av antingen personal, ideellt engagerade eller av organisationer som Rädda Barnen.

C poängterar olika aspekter om varför det är så viktigt att ge barnen möjligheter till aktiviteter och utflykter:

C) Ibland efter sommarlovet ska barnen rita en bild över var de har gjort på lovet.. ”vad har du gjort under ditt sommarlov?” ”Jag har varit på kvinnojouren”. Hur roligt är det? Så därför försöker vi göra utflykter på olika ställen, för att de ska ha något att berätta och för att de ska ha ett så vanligt liv som möjligt.

I likhet med C, poängterade de flesta att de ville att barnen skulle leva ett så normalt liv som möjligt. Vissa boenden var inrättade med fokus på barnen medan andra var mer trånga och där de professionella önskade mycket mer. Detta var något som två av de professionella i olika verksamheter ansåg var mycket negativt för barnen, detta var dock något som var svårt för dem att göra någonting åt.

G ger ett exempel på hur barnperspektivet mera konkret har tillämpats i hennes verksamhet:

G) [---] i år har vi tagit bort en av våra platser, ett rum [---] och omvandlat det till ett lekrum för barnen. Så på boendet har barnen en egen plats där de kan leka, ett jättefint rum fullt med leksaker och böcker och allt möjligt. Så att barnen kan leka och mamma kan vara med barnet i samma rum, då får de tid tillsammans. Det är ingen tv där... det är liksom inte i vardagsrummet. Många gånger har barnen lekt i vardagsrummet och kvinnorna har tittat på tv. Då har de inte haft fokus på barnen men nu när de går in i lekrummet så är det bara lektid liksom. På så sätt har vi velat höja kvaliteten.

6.8 Umgänge med pappan

Det är barnets bästa som ska vara avgörande vid umgänge med pappan och när det gäller barnets vilja ska barnets ålder och mognad beaktas. Dessa frågor är särskilt komplexa när de har förekommit våld i familjen och där mamman har tvingats flytta till ett skyddat boende med barnen.

6.8.1 Hur frågor som rör barnets umgänge med pappan hanteras av professionella i skyddade boenden, vid bevittnat våld

D) [...] de kvinnor som bor här med sina barn de har ju... ja nästan alltid kontakt med familjerätten och utredningsenheten så att de tar det där. Vi samarbetar med dem så det är ju vårdnadsförhandlingar med vårdnad, umgänge och boende ju och utredning pågår i de flesta fall så att barn som lever i våldsmiljöer, de far illa.

I de fall där det inte fanns något reglerat umgänge och när barnet och mamman precis flyttat in uttryckte A vad hon ansåg var bäst för barnet;

A) Barnet måste ha en chans att bearbeta det våld de varit med om och det kan man inte om man ena stunden ska prata om våldet och sen på helgen träffa pappa, förövaren då va... så det är jätteviktigt att det utreds men det gör vi ju, vi säger att "nej, inget umgänge"... "låt nu barnet vara" och så väntar vi tills barnet har bearbetat våldet [---]. Det allra bästa är ju om pappan också gör något åt sin situation [---]. [...] Sen uppmanar vi också mammorna med att vänta. Om pappan ringer och säger att han vill träffa barnet, hon vill ju inte träffa pappan... nej, "och hur tänker du då utifrån ditt barn?" Så att hon får reflektera vad barnet varit med om och om det är lämpligt. Ibland kan det vara så att mamman tänker, "jaja bara han får träffa barnet så är han lugn". Men då har man ju glömt barnet, hur är det för barnet? Det är barnet som är det viktiga, det är inte de vuxna som är de viktiga... utan att det ska vara bra för barnet.

D belyser komplexiteten i vad som är det bästa för barnet.

D) [---] att om mannen misshandlar mamman.... Hur är han en bra pappa? Alltså det är lite, det är jättesvåra frågor och sen, barnet älskar ju bägge sina föräldrar och de ser ju en god pappa och en ond pappa och de vill ju ha den gode pappan och det är han ju ibland.

Gällande frågan om barnets vilja beträffande umgänget med pappan, svarar C och F;

C) [---] Vissa gånger så vill barnen absolut inte men är de under tolv år så lyssnar inte myndigheter och vi kan inte göra någonting. Vi kan bara förbereda... göra det bästa av det [---].

F) [---] vi är ju för ett umgänge, det är viktigt för barnen och liksom inte så att man ska klippa kontakten eller att man är lyhörd för vad barnen vill, skulle de uttrycka att de inte vill så måste man ju respektera det, så att det ska ju vara utifrån vad barnet vill, jag tycker inte att det ska vara utifrån pappans rättigheter utan det är utifrån barnets rätt att ha kontakt med sin pappa om de vill [---]. De flesta mammorna är ändå ofta samarbetsvilliga och mer positivt än negativt inställda till att barnen ska få träffa sin pappa igen, jag har inte varit med om många mammor som har försökt "nä jag tycker inte", som säger blankt nej till ett umgänge.

Alla respondenter uppgav att det är familjerätten som handlägger barnets umgänge med pappan. Några ansåg att de kunde påverka familjerättens beslut medan andra kände sig maktlösa inför det. F var för ett umgänge med pappan medan A framhöll att hon inte tyckte att det var lämpligt med ett umgänge de första veckorna i boendet, på grund av att barnet skulle få landa i situationen. Samtliga respondenter tänkte alltid utifrån barnets bästa när det kom till umgänget med pappan. C uttryckte tydligt att barn under tolv år inte har något att säga till om utan att detta alltid bedömdes utifrån vuxnas eller samhällets barnperspektiv, där vuxna antog sig veta vad som är det bästa för barnet. C menade att myndigheterna inte tog barns vilja på allvar när barnen är under tolv år. Detta gör att de barnen blir objekt istället för subjekt. Källström Cater (2004) tar upp komplexiteten angående barnens umgänge med pappan samt att deras talan beaktades mer när barnen själva ville träffa honom. Hur kan detta vara förenligt med ett barnperspektiv? Det torde vara lika viktigt att lyssna på ett barn som inte vill träffa sin pappa. Att tvingas träffa sin pappa kan vara lika hemskt som att inte få träffa honom. Detta går inte att värdera, det är barnets vilja och barnets bästa som ska vara avgörande.

De olika uppfattningarna om umgänge med pappan baserar respondenterna på erfarenheter där barnens situationer är högst individuella och detta kan även spegla olika åsikter om umgänget. De har dock ett tydligt barnperspektiv och försöker ta till vara på barnens rättigheter, vare sig de vill träffa pappan eller inte.

7. Avslutande diskussion

Syftet med den här uppsatsen var att undersöka, beskriva och analysera vad det innebär för barn att komma till och vistas i skyddat boende, sett ur professionellas synvinkel. Våra frågeställningar var; Tillämpas barnperspektivet i arbetet med kvinnorna och barnen? Hur handskas professionella med barns rätt till information och delaktighet i relation till skydd och säkerhet?

Vi upplevde att samtliga verksamheter hade ett barnperspektiv och att de professionella försökte tillämpa det på bästa sätt. Vi fann det uppseendeväckande att barn som upplever våld i hemmet inte erkändes som brottsoffer förrän år 2006. Barn på kvinnojourer är ingen ny företeelse. Sedan kvinnojourers uppkomst i Sverige på 1970-talet har barn alltid följt med våldsutsatta mammor, men det är inte förrän på 2000-talet som barn uppmärksammas som egna individer med egna behov. Genom att barn som upplever våld enligt lag blivit synliggjorda som brottsoffer, har detta lett till att några av verksamheterna har lagt mer fokus på barnen och etablerat ett barnperspektiv först efter detta. I dessa verksamheter utarbetar emellertid de professionella fortfarande rutiner kring barnen, deras behov och rättigheter.

I den verksamhet där resurserna var starkt begränsade reflekterade en av våra respondenter utifrån barnens bästa och visade medvetenhet om barnperspektivet, hon hade dock ingen möjlighet att tillämpa det. För oss var det ett tydligt tecken på att det inte enbart var de professionellas egna attityder till ett barnperspektiv som spelade in, utan också andra faktorer såsom resurser. Detta blev även tydligt i jämförelse med en annan verksamhet där de professionella under flera år har arbetat med barnen som egna individer. Detta kan ses som ett resultat av barnkonventionen som Sverige ratificerade år 1990. I den här verksamheten ansåg vi att barnperspektivet hade utvecklats betydligt mer än generellt i samhället. Det kan dels bero på att verksamheten i studien har ett av de större skyddade boendena och har därför bättre resurser, i form av erfaren personal och ekonomi.

Många av de professionella ansåg att det var viktigt att skydda barnen från känslig information. Det kan dock vara en svår balansgång mellan att skydda barnet samtidigt som barnet ska göras delaktigt och ha rätt till information. Samtliga professionella anpassade dessa aspekter utifrån barnens ålder och mognad. Hur barnen informerades vid inflyttning varierade,

vissa hade rutiner och regler kring detta medan andra ansåg att detta skulle skötas av mamman. Detta kan ses som ett resultat av olika uppfattningar om vad som läggs i ett barnperspektiv.

Barnen gavs olika förutsättningar i boendena till att bearbeta det våld de upplevt. Detta kan även ses som en resursfråga där större verksamheter med bättre resurser hade större möjligheter att erbjuda ändamålsenlig hjälp. Barnen hade även en egen kontaktperson i alla boenden förutom den där det endast var en anställd. Barnens behov ansågs lika viktiga som mammans och en egen kontaktperson tillskriver barnet ett aktörskap. Samtliga professionella i verksamheterna kunde se vilka negativa respektive positiva effekter skyddat boende hade för barnen, detta var respondenterna eniga om.

Något som skiljde verksamheter åt var hur barnens skolgång hanterades. På den här frågan upplevde vi också att många respondenter i studien inte kunde ge några specifika svar. Det kan dels bero på att barnens skolgång hanterades utifrån situationen barnet befann sig i men även att många av verksamheterna främst hade barn i förskoleåldern. De som hade äldre barn hanterade det dock olika. En respondent hade som tumregel att alltid ringa och informera skolan, en annan bad mamman att göra detta medan de andra verksamheterna med större barn inte hade några uttalade rutiner kring barnens skolgång. Gemensamt för verksamheterna var att man försökte hitta alternativa lösningar när barnet inte kunde gå till skola, exempelvis få böcker hemskickade eller hjälp med läxläsning i boendet.

I alla verksamheter fanns det likheter i de professionellas svar angående hur barnens umgänge med pappan hanterades. Samtliga verksamheter kände att de inte kunde påverka detta, annat än att några kände att de kunde bidra med upplysningar till familjerättens utredning. Samtliga respondenter såg utifrån barnens bästa och att umgänget skulle vara till för barnet.

Något som förvånade oss under uppsatsens gång var att ansvaret över barnens möjligheter till att bearbeta de trauman de varit med om, ofta hamnade på de professionella i verksamheterna. De flesta kvinnojourer som finns i Sverige tillhör frivilligorganisationer och därmed finns mindre insyn och krav på att de ska tillämpa ett barnperspektiv, till skillnad från kommunala verksamheter. Det är upprörande att barn som upplever våld i hemmet och som flyttar till skyddade boenden kan få helt olika möjligheter till hjälp, beroende på vilket boende de flyttar

in till, vare sig det är kommunalt eller ideellt. Det ska inte glömmas bort att det är en stor påfrestning att flytta in i ett skyddat boende, kanske särskilt för barn och ungdomar. De tvingas många gånger lämna sitt hem, sina leksaker, skolan och sina kompisar. Att skiljas från pappan innebär också att de förlorar många släktingar. De ska nu börja leva tillsammans med andra kvinnor och barn, i inte alltför sällan trånga utrymmen. Beroende på hur hotbilden ser ut kan många barn heller inte vara ute som de önskar och kan dessutom inte gå till skolan/förskolan. Det borde därför ställas höga krav på att professionella i skyddade boenden, har erfarenhet och kunskap för att kunna erbjuda dessa barn adekvat hjälp.

Arbetet med barn som upplever våld har förbättrats mer under de senaste åren än vad det någonsin gjorts hittills. Begreppet barnperspektiv är mångfacetterat och är föränderligt i takt med att nya kunskaper kring barn utvecklas (SOU 2001:72). Barn som upplever våld är i allra högsta grad en utsatt grupp i samhället och är i stort behov av att professionella som möter dem, även har ett tydligt barnperspektiv. Att begreppet förändrar sig över tid medför att professionella alltid kommer att vara i behov av nya kunskaper för att kunna bemöta barn i skyddade boenden.

8. Referenser

- Alanen, Leena (1992). *Modern childhood?: exploring the "Child question" in sociology*. Jyväskylä: Pedagogiska forskningsinstitutet
- Almqvist, Kjerstin & Broberg, Anders (2004). *Barn som bevittnat våld mot mamma: en studie om kvinnor och barn som vittats på kvinnojourer i Göteborg*. Göteborg: Göteborgs stad, Lundby
- Almqvist, Kjerstin & Janson, Staffan (2004). *Barn som bevittnat våld*. Göteborg: Förlagshuset Gothia
- Arnell, Ami & Ekblom, Inger (2006). *"och han sparkade mamma": möte med barn som bevittnar våld i sina familjer*. Stockholm: Rädda barnen
- Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber
- Barnkonventionen (2009). *FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige
- Barnombudsmannen (2005) *Barnets bästa: barnombudsmannens synpunkter på frågor om vårdnad, boende och umgänge*. Stockholm: Barnombudsmannen.
- Barnombudsmannen (2011) "Om barnkonventionen" (elektronisk), *Barnombudsmannens officiella hemsida* <<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=55>> (2011-03-22)
- Brannen, Julia & O'Brien, Margaret (1995). "Childhood and the Sociological Gaze; Paradigms and Paradoxes". *Sociology*, vol. 29, no. 4, s. 729-737.
- Brottsofferjouren (2011) "Brottsofferjouren bryr sig om brottsoffer" (elektronisk), *Brottsofferjurens officiella hemsida* <<http://www.boj.se/?search=brottsskadeersättning&pg=search&id=285&findlocal=>> (2011-04-22)
- Bühler-Niederberger, Doris (2010). "Childhood Sociology in Ten Countries: Current Outcomes and Future Directions". *Current Sociology*, vol. 58, no. 2, s. 369-384.
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Brå (2011) "Gör din egen tabell över anmälda brott" (elektronisk), *Brottsförebyggande rådets officiella hemsida* <<http://statistik.bra.se/solwebb/action/index>> (2011-04-10)
- Eliasson, Mona (1997). *Mäns våld mot kvinnor: en kunskapsöversikt om kvinnomisshandel och våldtäkt, dominans och kontroll*. Stockholm: Natur och kultur
- Eliasson, Mona & Ellgrim, Barbro (2006). *Mäns våld mot kvinnor i nära relationer en kunskapsöversikt*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting
- Eriksson, Maria (2009). *Barn, våld, familjerätt och kvinnojoursarbete*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige

- Eriksson, Maria (2007) ”Fäders våld mot kvinnor och barn situation: interventioner på olika planeter?”. I Eriksson, Maria (red.). *Barn som upplever våld: nordisk forskning och praktik*. Stockholm: Förlagshuset Gothia
- Eriksson, Maria, Biller, Helene & Balkmar, Dag (2006). *Mäns våldsutövande - barns upplevelser: en kartläggning av interventioner, kunskap och utvecklingsbehov*. Stockholm: Näringsdepartementet, Regeringskansliet
- Eriksson, Maria & Näsman, Elisabet (2008). ”Intervjuer och barns delaktighet”. I Eriksson, Maria, Källström Cater, Åsa, Dahlkild-Öhman, Gunilla & Näsman, Elisabeth (red.) *Barns röster om våld: att tolka och förstå*. Malmö: Gleerups
- Eriksson, Maria, Oranen, Mikko, Solberg, Anne & Vatnar, Solveig Karin Bø (2007) ”Nordiska perspektiv på barn som upplever våld i sin familj”. I Eriksson, Maria (red.) *Barn som upplever våld: nordisk forskning och praktik*. Stockholm: Förlagshuset Gothia
- Hammarberg, Thomas (2006). *Mänskliga rättigheter: konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Utrikesdepartementet
- Hart, Roger (1992). *Children's participation: from tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF
- Hydén, Margareta (1995). *Kvinnomisshandel inom äktenskapet: mellan det omöjliga och det möjliga*. Stockholm: Liber utbildning
- Hydén, Margareta (2005). *När mamma blir slagen: att hjälpa barn som levt med våld i familjen*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv: en ansats för forskning & socialt arbete*. Malmö: Liber
- King, Michael (2007). “The Sociology of Childhood as scientific communication: Observations from a social systems perspective”. *Childhood*, vol. 14, no. 2, s. 193-213.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Källström Cater, Åsa (2004). *Negotiating normality and deviation – father’s violence against mother from children’s perspectives*. Diss. Örebro: Örebro Universitet
- Källström Cater, Åsa (2008) ”Perspektiv på kunskap om stöd för barn som upplevt våld”. I Eriksson, Maria, Källström Cater, Åsa, Dahlkild-Öhman, Gunilla & Näsman, Elisabeth (red.) *Barns röster om våld: att tolka och förstå*. Malmö: Gleerups
- Lindstein, Thomas (1997). *Unga vid Vändpunkten: att arbeta med ungdomar vars föräldrar missbrukar*. Stockholm: Förlagshuset Gothia
- May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur
- Metell, Barbro, Eriksson, Maria, Isdal, Per, Lyckner, Birgitta & Råkil, Marcus (2001a). *Barn som ser pappa slå*. Stockholm: Förlagshuset Gothia
- Metell, Barbro & Lyckner, Birgitta (2001) ”Att hjälpa på rätt sätt”. I Metell, Barbro (red.) *Barn som ser pappa slå*. Stockholm: Förlagshuset Gothia.

Norström, Carl & Thunved, Anders (2011). *Nya sociallagarna: med kommentarer, lagar och förordningar som de lyder den 1 januari 2011*. Stockholm: Norstedts juridik

Näsman, Elisabet (2004) "Barn, barndom och barns rätt". I Olsen, Lena (red.) *Barns makt*. Uppsala: Iustus

Näsman, Elisabet, Källström Cater, Åsa & Eriksson, Maria (2008). "Perspektiv på barns röster om våld". I Eriksson, Maria, Källström Cater, Åsa, Dahlkild-Öhman, Gunilla & Näsman, Elisabeth (red.) *Barns röster om våld: att tolka och förstå*. Malmö: Gleerups

Ornduff, Sidney R. & Monahan, Kathleen (1999). "Children's Understanding of Parental Violence". *Child & Youth Care Forum*, vol. 28, no. 5, s. 351-364.

Roks (2011) "Roks – kunskap, trygghet, stöd" (elektronisk), *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sveriges officiella hemsida* <<http://www.roks.se/roks-%E2%80%93-kunskap-trygghet-stod>> (2011-04-28)

Roks (2011a) "Vår verksamhet" (elektronisk), *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sveriges officiella hemsida* <http://www.roks.se/sites/default/files/pdf/information_om_roks_nov_2010.pdf> (2011-05-02)

Roks (2011b) "Här finns hjälp" (elektronisk), *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sveriges officiella hemsida* <http://www.roks.se/har-finns-hjalp> (2011-05-02)

SKR (2011) "Kvinnjourerna" (elektronisk), *Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbunds officiella hemsida* <<http://www.kvinnojourerna.se/kvinnojourerna>> (2011-04-28)

SKR (2011a) "Värdegrund och policy: för Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund SKR" (elektronisk), *Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbunds officiella hemsida* <http://www.kvinnojourerna.se/sites/default/files/page/0/2011/02/skrvardeg_policy_low_pdf_40498.pdf> (2011-05-02)

Solberg, Anne (2007). "Hur förhåller sig barn till våld i hemmet?". I Eriksson, Maria (red.) *Barn som upplever våld: nordisk forskning och praktik*. Stockholm: Förlagshuset Gothia

SOU 2001:72. *Barnmisshandel: Att förebygga och åtgärda*, Slutbetänkande av Kommittén mot barnmisshandel. Stockholm: Fritzes.

SOU 2002:71. *Nationell handlingsplan mot våld i nära relationer*. Delbetänkande från personsäkerhetsutredningen. Stockholm: Fritzes.

SOU 2005:43. *Vårdnad – boende – umgänge: barnets bästa, föräldrars ansvar*. Betänkande av 2002 års vårdnadskommitté. Stockholm: Fritzes.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (hämtad 2011-03-19).

Weinehall, Katarina (1997). *Att växa upp i våldets närhet: ungdomars berättelser om våld i hemmet*. Diss. Umeå: Umeå Universitet

Wilén, Emma (2010). *Barn som upplevt våld: en handbok för kvinnojourer*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige

Datum

Till:

LUNDS
UNIVERSITET

Hej!

Vi är två studenter som går sjätte terminen på Socialhögskolan vid Lunds Universitet och under våren kommer vi att skriva en kandidatuppsats. Vi är intresserade av att belysa och analysera hur det är för barn att vistas på skyddade boenden ur professionellas perspektiv. Vi vänder oss därför till er med förfrågan om möjligheten att få göra en eller två intervjuer på er arbetsplats. Intervjun beräknas ta 45-60 minuter. Då studien är tidsbegränsad kommer vi att behöva göra intervjuerna mellan vecka 16 och 18.

Medverkan i studien är frivillig och det som sägs i intervjuerna kommer endast att användas till vår uppsats. Alla deltagande och deras arbetsplatser kommer att vara anonyma.

Intervjuerna kommer att transkriberas och intervjupersonen får därigenom möjligheten att läsa och godkänna den utskrivna intervjun för att undvika missförstånd.

Vi är tacksamma för snabbt svar.

Med vänliga hälsningar,

Anna Flodberg & Ellinor Fridlund.

Kontaktuppgifter:

Anna Flodberg

E-post: xxx

Tfn: xxx

Ellinor Fridlund

E-post: xxx

Tfn: xxx

Handledare: Bodil Rasmusson

E-post: xxx

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor till anställda

- Hur länge har du/ni arbetat i detta skyddade boende?
- Vilken utbildning har du/ni?
- Vill ni/du kort nämna lite om verksamheten och era/dina arbetsuppgifter?

Bakgrundsfrågor om barnen

- Hur länge brukar barnen bo i det skyddade boendet? Vad är vanligast ungefär?
- Hur många barn brukar bo i boendet per år?

1. Hur barnperspektivet tillämpas konkret i arbetet med kvinnorna och barnen

- Hur är boendet uppbyggt för barnen?
- Vad informeras barnet om vid inflyttning? När och hur görs detta, beroende på barnets ålder och mognad?
- Har ni några verksamheter/aktiviteter för barnen i boendet?
- Vad kan vara positivt för barn med skyddat boende?
- Vad kan vara negativt eller svårt för barn med skyddat boende?
- Hur handskas ni med barn som mår dåligt på ett eller annat sätt?
- Hur ges barnet möjlighet att bearbeta våldet i familjen under tiden i boendet?
- Hur hanteras barnens skolgång?
- Hur går det att hålla boendet hemligt inför barnens kamrater och andra personer som barnet känner?

2. Hur barns och vuxnas perspektiv kan förenas – vilka dilemman kan aktualiseras

- Hur hanterar ni frågor som handlar om barnets umgänge med fadern vid bevitnat våld?
- Hur beaktas barnets egen vilja beträffande umgänget med fadern?
- Hur involveras barnet i olika beslut som rör honom/henne tillsammans med modern (vid byte av skola, flytt m.m.)?
- Hur hanteras barnets rättigheter som delaktighet i kombination med ett omsorgsperspektiv, det vill säga att man skyddar barn från känslig information?

3. Hur barnperspektiv definieras av yrkesverksamma inom skyddade boenden

- Hur definierar ni begreppet barnperspektiv?
- Vilka dilemman kan finnas beträffande tillämpningen av ett barnperspektiv i skyddat boende?

Avslut: Finns det något ni vill tillägga – övriga reflektioner?